
5. ANKETNO
ISTRAŽIVANJE –
– ZAGREPČANI U
POTRAZI ZA „DRUGIM
PROSTORIMA“

5.1. UVOD – ZAŠTO ZAGREPČANI?

Već smo na nekoliko mjesta naznačili da je možda najveća prepreka sagledavanju cjeline problema sekundarnog stanovanja – u Hrvatskoj i u inozemstvu – povezana s karakterom aparata kojim se nacionalne statistike koriste za evidentiranje fenomena. Upravo zato u našem problematiziranju sekundarnog stanovanja moramo posegnuti za alternativnim metodama. Tako ćemo odgovoriti i na pitanja na koja podaci prikupljeni desetljetnim popisima stanovništva, kućanstava i stanova nisu odgovorili.

U našem slučaju, s obzirom na problem i ciljeve ovog istraživanja, najprimjerenija je metoda ankete jer se podaci prikupljeni tom metodom mogu vrlo kvalitetno dopuniti s popisnim podacima. Preciznije, u anketnom upitniku možemo se koristiti i popisnim instrumentima koji vjerno zahvaćaju osnovne karakteristike stambenog objekta (veličinu, vrstu zgrade, lokaciju, opremljenost i slično), te ih dopuniti pitanjima koja bi omogućila da dobijemo sliku o sudionicima sekundarnog stanovanja.

Dakako, osnovno ograničenje koje donosi oslanjanje na metodu ankete jest uvid u obilježja uzorka, a ne populacije. No, bavljenje uzorkom samo po sebi nije problem, kada znamo da se uzorkom može manipulirati kako bi se osigurao veći stupanj reprezentativnosti. Za razgovor o

reprezentativnosti nekog uzorka međutim nužno je znati obilježja populacije – i tu se vraćamo na početak. Naime, iz svega iznesenoga posve je jasno kako manjak informacija o populaciji korisnika stanova za odmor u Hrvatskoj onemogućuje definiranje osnovnog skupa.

Drugi veliki problem korištenja metode ankete u analizi sekundarnog stanovanja povezan je s temeljnom odrednicom te prakse, a radi se o povremenosti boravka na drugoj adresi. Taj razlog znatno otežava postupak anketiranja na mjestu događaja, ondje gdje se sekundarno stanovanje zbiva. Također treba reći kako se i sam odabir termina anketiranja može reflektirati na obilježja uzorka jer se anketiranjem uvijek hvata određeni trenutak, a u tom trenutku moguće je da određena skupina korisnika stanova za odmor ne upotrebljava te objekte. Dakle, moguće je da jedan segment fenomena bude ispušten iz analize.

Usprkos problemima na koje smo upozorili, većina konzultiranih empirijskih istraživanja sekundarnog stanovanja ipak je bila usmjerena upravo na lokacije na kojima se fenomen zbiva, a takav pristup uvjetuje ponajviše problematika koja im je bila u fokusu. Sadržajno je riječ o istraživanjima koja su uglavnom usmjerena na učinke širenja prakse sekundarnog stanovanja, pa je logično da se posljedice promatraju na mjestu gdje i nastaju.

Budući da je u ovom radu problem postavljen nešto šire, to omogućava da se fokus premjesti s receptivnog prostora na emitivni, odnosno da se kućanstva sa sekundarnim stanovima potraže na njihovoj prvoj, a ne drugoj adresi. Pretpostavka je bila kako ćemo na taj način zahvatiti širi spektar korisnika stanova za odmor. Također, ovakav pristup ima još jednu važnu prednost, njime se omogućava da u uzorak budu uključena i kućanstva sa stanovima za odmor i ona bez takvih stambenih objekata. Time, osim što se dobiva uvid u to tko ima stanove za odmor, dobiva se i uvid u to tko ih nema.

U potrazi za prigodnim emitivnim područjem, prigodnim u smislu da ima velik broj potencijalnih ispitanika, odlučili smo anketiranje obaviti u Zagrebu. Pritom treba istaknuti kako zbog svoje pozicije u nacionalnim okvirima te nekih do sada evidentiranih obrazaca na kojima se uspostavlja sekundarno stanovanje, odabir Zagreba ipak nadmašuje prigodan karakter. Naime, zbog kontraurbanizacijskog smjera u realizaciji sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj, zatim znatnog udjela Zagreba u nacionalnoj urbanoj populaciji te znatno veće kupovne moći njegovih kućanstava, pretpostavka je da je Zagreb najveći *pojedi-načni* proizvođač sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj. Imajući na umu da je u Zagrebu 2001. godine živjelo oko

30% nacionalne urbane populacije, zatim procjenu kako je iste godine najmanje 90% stanova za odmor bilo u vlasništvu hrvatskih kućanstava, te uz pretpostavku da je od toga broja najmanje 90% bilo u vlasništvu gradskih stanovnika, možemo pretpostaviti da je Zagreb 2001. godine generirao oko 45 000 stanova za odmor u Hrvatskoj.

Nakon što smo naznačili pozadinu interesa za Zagrepčane i njihovu potragu za *drugim prostorima*, treba nešto reći o samom istraživanju. Problem sekundarnog stanovanja nije bio središnja tema upitnika stavljenog pred ispitanike, nego je primarni cilj istraživanja bio dobiti uvid u stavove zagrebačke javnosti o izgradnji tunela kroz Medvednicu, te o još nekim aspektima života u Zagrebu. To znači da se većina pitanja odnosila na teme poput: problem izgradnje tunela, opća prometna situacija u Zagrebu, kvaliteta života u naseljima, identifikacija s gradom i slično. Tek manji dio upitnika bio je usmjeren na sekundarno stanovanje, no to u našem slučaju nije nedostatak, jer inkorporiranost u opsežnije istraživanje dopušta da se analiziraju aspekti problema koji možda ne bi bili zahvaćeni da je upitnik bio usmjeren isključivo na sekundarno stanovanje. O kojim aspektima se radi bit će jasnije kada se analiziraju i interpretiraju podaci.

5.2. METODOLOGIJA

5.2.1. Uzorak

Terensko istraživanje provedeno je u prosincu 2005. godine usmenom anketom na slučajnom, dvoetaпно stratificiranom uzorku punoljetnog stanovništva Zagreba. Obuhvaćena su ukupno 1324 ispitanika, odnosno 1324 kućanstva.³² Jedinice prvog stratuma uzorka, adrese anketiranja, izabrane su slučajnim postupkom bez povrata, unutar određenih dijelova grada, u proporcionalnom omjeru prema njihovoj naseljenosti. Jedinice drugog stratuma, ispitanici unutar domaćinstva, izabrani su prema Trol Dahl-Carterovoj metodi (verzija latinskog kvadrata). Ta metoda podrazumijeva da se na temelju informacija prikupljenih na adresi anketiranja (o spolnoj strukturi i broju punoljetnih članova kućanstva) sustavno rotiraju ispitanici, čime se osigurava reprezentativnost prema dobi i spolu. U slučaju odbijanja ili nekog drugog razloga zbog kojeg nije bilo moguće obaviti anketiranje na nekoj od

32 Broj od 1324 ispitanika označava ukupni ostvareni uzorak. Dakle, uključeni su i ispitanici čija kućanstva imaju sekundarni stan kao i oni čija kućanstva takav stambeni sklop nemaju na raspolaganju.

unaprijed zadanih adresa, ono je obavljeno na rezervnim adresama, izabranim ekvivalentnim postupkom, čime je očuvana reprezentativnost uzorka u cjelini.

U tablicama 26 i 27 prikazana je distribucija uzorka po nekim odabranim sociodemografskim i socioekonomskim obilježjima.

TABLICA 26 Obilježja ispitanika obuhvaćenih uzorkom

		udio u uzorku (%)
spol	muški	44,2
	ženski	55,8
godina rođenja	– 1920.	0,4
	1921. – 1930.	4,4
	1931. – 1940.	13,7
	1941. – 1950.	17,3
	1951. – 1960.	20,8
	1961. – 1970.	14,7
	1971. – 1980.	16,9
	1981. – 1987.	11,8
mjesto rođenja	Zagreb	60,2
	negdje drugdje u Hrvatskoj	29,1
	inozemstvo	10,6
tip naselja u kojemu su ispitanici proveli najveći dio djetinjstva (do 14. godine)	grad	78,4
	selo	21,6
školska sprema	NKV	6,1
	SSS	51,1
	VSS	42,7

TABLICA 27 Obilježja ispitanika obuhvaćenih uzorkom (nastavak)

		udio u uzorku (%)
radni status	zaposlen/a	44,9
	poljoprivrednik/ica	0,1
	samozaposleni/a (obrtnik/ica, privatni poduzetnik/ica)	4,2
	student/ica, učenik/ica	10,9
	domaćin/ica	2,8
	umirovljenik/ica	30,2
	nezaposlen/a	6,9
bračno stanje	neoženjen/neudana	24,9
	oženjen/udana	58,8
	rastavljen/a	4,4
	udovac/ica	9,9
	izvanbračna zajednica	2,0

5.2.2. Metoda istraživanja i instrumentarij

Na nekoliko mjesta već smo naznačili kako je istraživanje provedeno oslanjanjem na metodu ankete. Anketa se sastojala od 72 pitanja, od kojih su se 44 odnosila na dominantnu temu istraživanja (problem gradnje tunela kroz Medvednicu te neka pitanja o obilježjima življenja u Zagrebu), 15 pitanja je bilo usmjereno na socioekonomska i sociodemografska obilježja ispitanika, a 13 pitanja bilo je fokusirano na problem sekundarnog stanovanja. Većina od 72 upotrijebljena pitanja u upitniku bila su zatvorenog tipa te su se ispitanici, tijekom anketiranja, odlučivali za ponuđene odgovore. Iznimka su četiri pitanja otvorenog tipa, no ona su bila u korpusu pitanja o problemu gradnje tunela kroz Medvednicu, te nisu bila relevantna za naš problem.

Kada je riječ o pitanjima koja se odnose na sekundarno stanovanje, treba posebno napomenuti kako smo, osim pitanja usmjerenih na obilježja sekundarnog stana i dobrim dijelom preuzeta iz popisnog aparata, u upitnik uključili pitanja usmjerena na neke posebnosti fenomena koje popisom nisu zahvaćene. Konkretno, radi se o motivaciji za uporabu sekundarnih stanova, čimbenicima koji utječu na odabir lokacije sekundarnog stana, zatim

o učestalosti korištenja sekundarnog stana te o korištenju sekundarnog stana u komercijalne svrhe. Pitanja koja su se bavila motivacijom te odabirom lokacije postavljana su tako da se ispitaniku ponudi veći broj čestica koje opisuju konkretne probleme, a kako bi ih ispitanik mogao što preciznije opisati. O kompoziciji naznačenih instrumenata bit će više riječi pri interpretaciji rezultata.

5.2.3. Metode obrade i analize podataka

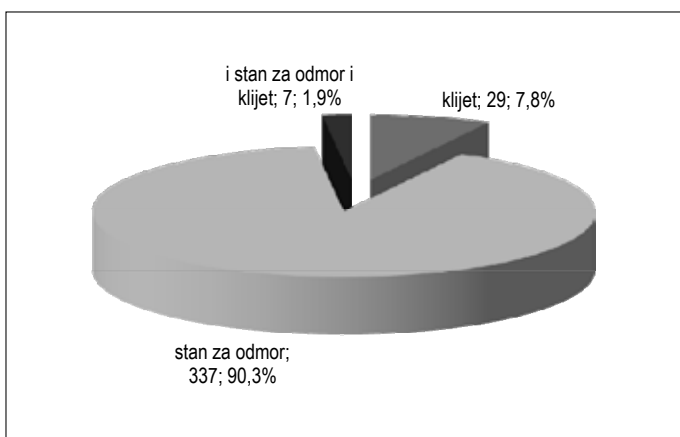
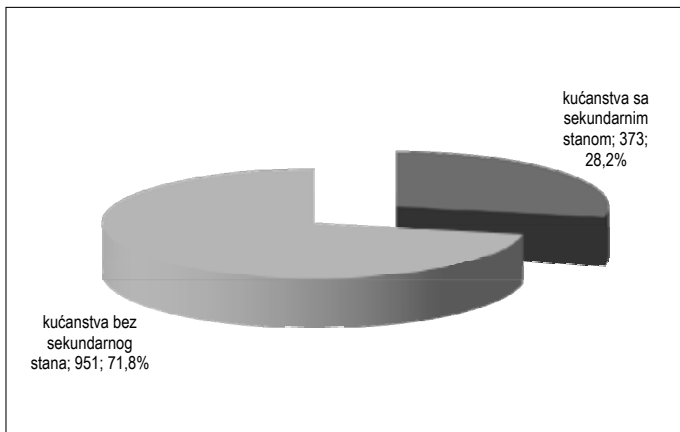
Podaci dobiveni upitnikom statistički su obrađeni na tri razine. Na prvoj su se koristile metode deskriptivne statistike, postoji te mjere središnje tendencije; distribucije frekvencija te ocjena grafički su prikazani histogramima, grafovima ili *pitama*. Druga razina, značajnosti razlika između pojedinih skupina, testirane su jednosmjernom analizom varijance, odnosno χ^2 -testom, ovisno o tipu varijable. Treća razina odnosi se na primjenu faktorske analize, koja je rađena metodom glavnih komponenti uz varimax rotaciju, a pri interpretaciji faktora u razmatranje su uključene varijable s projekcijama na faktore većim od 0,4. Za potrebu analize povezanosti identificiranih faktora s drugim varijablama koristile su se prosječne skalne vrijednosti faktora.

5.3. REZULTATI I INTERPRETACIJA

5.3.1. Obilježja sekundarnih stanova

Podatak kojim treba početi analizu sekundarnog stanovanja svakako je onaj koji govori koliki udio kućanstava obuhvaćenih uzorkom ima *drugi prostor* na raspolaganju. Situacija o tome pitanju je sljedeća: **od 1324 kućanstva obuhvaćena uzorkom, njih 373 posjedovalo je stambeni objekt koji povremeno koristi isključivo za odmor i rekreaciju** (vidi sliku 16). Ovdje je dobro napomenuti kako se pitanje upotrijebljeno u anketi nije odnosilo samo na vikendice (stanove za odmor) nego i na klijeti. Razlikovanje spomenutih dvaju tipova stambenih objekata, koji se koriste za povremeno stanovanje, plod je želje da se iz analize ne ispusti taj specifičan oblik sekundarnog stanovanja karakterističan uglavnom za kontinentalnu Hrvatsku. Dakle, od 373 kućanstva koja imaju sekundarni stan njih 337 ima stan za odmor, 29 klijet, a sedam ih ima i stan za odmor i klijet (vidi sliku 17). Zbog malobrojnosti kućanstava s klijetima, nije nam dopušteno tu kategoriju promatrati izdvojeno te u daljnjoj analizi koristimo kategoriju

sekundarni stan kao kategoriju koja obuhvaća i stanove za odmor i klijeti. Imajući to na umu te prevodeći odnos 373 prema 951 u relativne brojeve, anketni rezultati pokazuju kako oko 28% zagrebačkih kućanstava posjeduje sekundarni stan (vidi sliku 16).

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociološki aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 16
 Udio kućanstava obuhvaćenih uzorkom sa sekundarnim stanom i bez njega

Slika 17
 Kućanstva sa sekundarnim stanom – udio onih s klijeti, zatim sa stanom za odmor te onih s oba takva stambena objekta

Od 373 ispitanika koja su izjavila kako njihova kućanstva imaju sekundarni stan, njih deset tajilo je lokaciju, tri su imala sekundarni stan u inozemstvu, a 24 ispitanika nisu htjela imenovati općinu ili grad na čijem području se nalazi njihov sekundarni stan. Za ta 24 kućanstva saznali smo tek županiju ili regiju u kojoj se njihov sekundarni stan nalazi. Drugim riječima za 336 ispitanika imamo podatke na području koje općine ili grada se nalazi njihov stan koji povremeno koriste za odmor ili rekreaciju. Zbog velikog rasipanja (spominje se 149 jedinica lokalne samouprave), u tablici 28 prikazane su samo općine ili gradovi u kojima je drugu adresu imalo pet i više ispitanika.

TABLICA 28 Općina/grad Republike Hrvatske na čijem području pet ili više ispitanika ima sekundarni stan

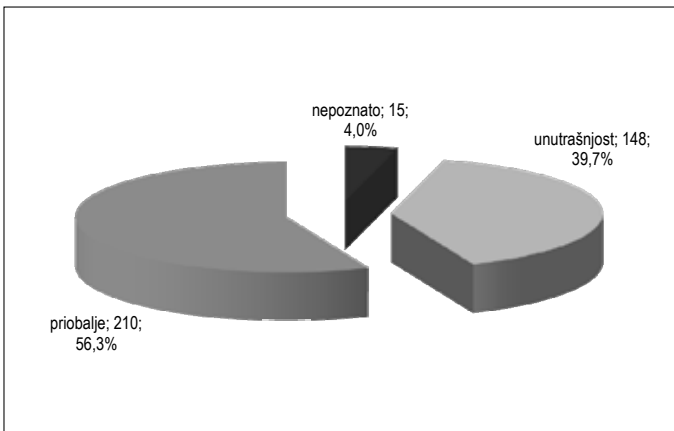
grad/općina	županija	f
Zagreb	Grad Zagreb	18
Krk	Primorsko-goranska	12
Crikvenica	Primorsko-goranska	10
Pag	Zadarska	10
Sveti Ivan Zelina	Zagrebačka	9
Mali Lošinj	Primorsko-goranska	8
Rab	Primorsko-goranska	8
Šibenik	Šibenska	7
Hvar	Splitsko-dalmatinska	6
Novalja	Ličko-senjska	6
Novi Vinodolski	Primorsko-goranska	6
Zadar	Zadarska	6
Malinska-Dubašnica	Primorsko-goranska	5
Omišalj	Primorsko-goranska	5
Preko	Zadarska	5
Samobor	Zagrebačka	5
Velika Gorica	Zagrebačka	5
Zaprešić	Zagrebačka	5

Razdioba u tablici 28 pokazuje kako se **stanovi koje Zagrepčani koriste povremeno isključivo za odmor i rekreaciju najčešće nalaze u Zagrebu!** Precizno, takav odgovor je ponudilo 18 anketiranih kućanstava. Ovdje su potrebna neka pojašnjenja. Naime, iako se anketom nije mogao dobiti uvid u točnu adresu sekundarnog stana, na osnovi ostalih dostupnih podataka možemo zaključiti kako su mogućnosti da se spomenutih 18 sekundarnih stanova nalaze u gradu, odnosno u njegovoj urbanoj jezgri, male. Ponajprije zato što analiza pokazuje da se većina od tih 18 zagrebačkih sekundarnih stanova nalazi u samostojnoj kući s jednim stanom. Dapače, nijedan nije u višestambenoj zgradi u kojoj se živi cijelu godinu. Osim toga, treba reći kako to što netko ima prebivalište na području Grada Zagreba ne mora značiti da stanuje u gradskom naselju. Naime, Grad Zagreb kao administrativna jedinica obuhvaća i dosta ruralnih prostora, odnosno ruralnih na-

selja. Dakle, zbog karakteristika koje su ispitanici pridružili svojim sekundarnim stanovima te zbog težnje da se sekundarno stanovanje zbiva u manjim naseljima, znatno je veća vjerojatnost da se većina od 18 navedenih sekundarnih stanova nalazi u ruralnim naseljima na obodu grada, nego u središtu Zagreba.

Vratimo se tablici 28 i popisu Zagrepčanima najatraktivnijih odredišta za lociranje sekundarnog stana. Na popisu se, uz Grad Zagreb, izdvaja i Krk, gdje je dvanaest ispitanika imalo svoju drugu adresu. U sljedeću skupinu po atraktivnosti svrstani su gradovi Crikvenica, Pag, Sveti Ivan Zelina, Mali Lošinj te Rab. U nabrojanih pet gradova stan koji povremeno koriste imalo je između osam i deset ispitanika. Gledajući u kojim županijama se nalaze u tablici izdvojene općine i gradovi, čak sedam ih je u Primorsko-goranskoj; uz spomenute Krk, Crikvenicu, Mali Lošinj i Rab, u toj županiji su još Novi Vinodolski, Malinska-Dubašnica te Omišalj. Za njima po brojnosti slijedi Zagrebačka županija, s četiri grada (Sveti Ivan Zelina, Samobor, Velika Gorica i Zaprešić) te Zadarska županija s tri općine ili grada (Pag, Zadar i Preko).

Među lokacijama koje su se pokazale kao najatraktivnije za smještaj sekundarnog stana (vidi tablicu 28) više je onih iz priobalja. Gradovi i općine u jadranskim županijama u spomenutoj se tablici pojavljuju čak trinaest puta, a mjesta iz unutrašnjosti pojavljuju se tek pet puta. No, takav omjer ne karakterizira cijeli ostvareni uzorak, o čemu govori i slika 18. Na njoj je prikazano koliko ispitanika obuhvaćenih anketom stan koji povremeno koriste za odmor i rekreaciju ima na kontinentu, a koliko u priobalju. Pritom smo razvrstali administrativne jedinice u kategorije *unutrašnjost* ili *priobalje* vodeći računa o tome imaju li one u svojem prostornom obuhvatu obalnu crtu.

Slika 18
Razdioba sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom s obzirom na to nalaze li se u priobalnoj dijelu Hrvatske ili u unutrašnjosti

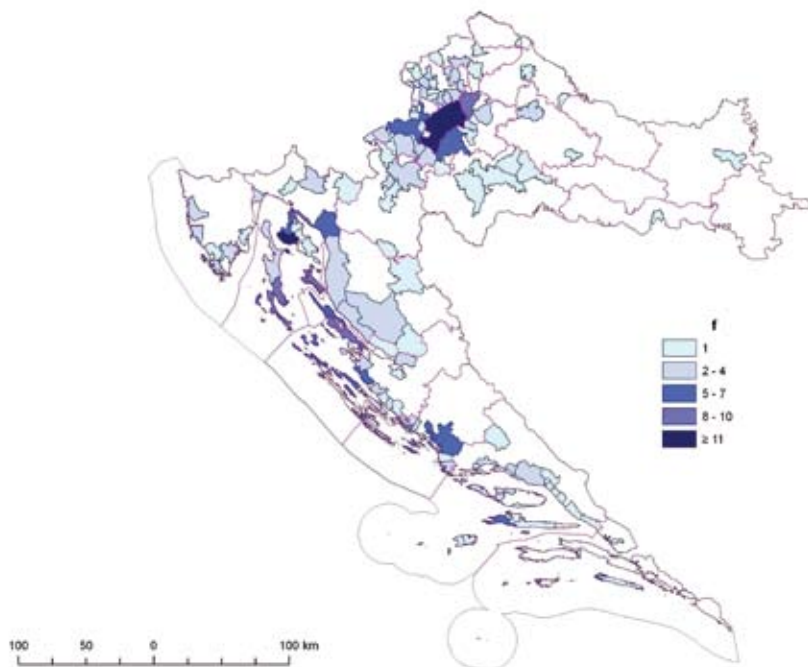
Geran-Marko MILETIĆ

U potrazi za drugim prostorom: sociološki aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj

Anketno istraživanje –
– Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Na osnovi tih kriterija pokazalo se kako oko 40% anketiranih kućanstava ima sekundarni stan u *unutrašnjosti*, dok se oko 56% sekundarnih stanova nalazi *na obali*. Drugim riječima, **more je zanimljivije Zagrepčanima kao odredište za odmor i rekreaciju, no nikako se ne može reći kako im je pogled na more imperativ.**

Za precizniji uvid u način distribuiranja sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom potrebno je pogledati kartu na slici 19.

Slika 19

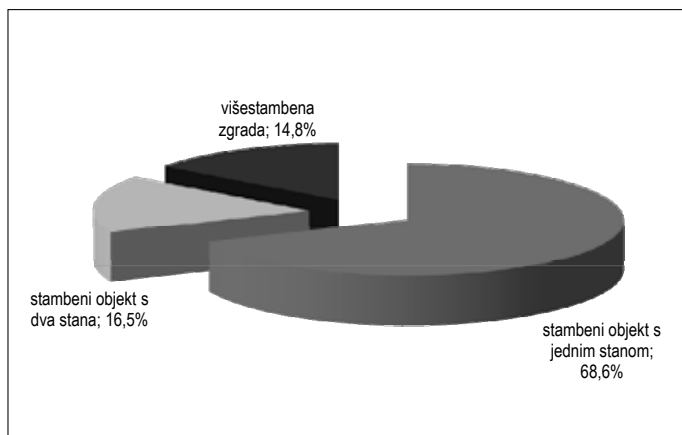
Općine/gradovi
Republike Hrvatske
na čijem području
ispitanici imaju sekundarne stanove

Prethodna karta pomaže da identificiramo dva područja znatnijeg okupljanja sekundarnih stanova koje koriste ispitanici obuhvaćeni uzorkom. Prvo područje poklapa se s onim što se može nazvati zagrebačka makroregija. Prema broju sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom izdvajaju se, osim Grada Zagreba i Zagrebačke županije, i Krapinsko-zagorska te Varaždinska i Karlovačka županija. Te županije ionako dosta gravitiraju Zagrebu, kroz radne migracije ili zbog oslonjenosti na druge zagrebačke resurse. Distribucija prikazana na karti pokazuje kako se u radijusu od stotinjak kilometra od Zagreba, dakle na području spomenutih županija, nalazi oko 20% kontinentalnih sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom.

Drugo područje na kojem ispitanici češće imaju sekundarne stanove jest jadranska obala. Dok je smještanje

sekundarnih stanova u *zagrebačkom prstenu* dobrim dijelom uvjetovano željom za blizinom prve adrese, u drugom slučaju može se reći kako je smještaj tih objekata uvjetovan željom za blizinom mora. No, ni more ne privlači svugdje jednako snažno, pa je najveća gustoća sekundarnih stanova u vlasništvu anketiranih kućanstava zabilježena u Primorsko-goranskoj županiji, koja je prostorno najbliža Zagrebu. Spuštanjem prema jugu, a time i udaljavanjem od Zagreba, sekundarni stanovi u vlasništvu ispitanika sve su rjeđa pojava. Primjerice samo dvoje ispitanika ima sekundarni stan u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Nakon što smo naznačili razmjere prisutnosti sekundarnog stanovanja među Zagrepčanima te identificirali područja za koja su ispitanici pokazali veći interes pri smještaju sekundarnih stanova, treba nešto reći o osnovnim obilježjima tih stambenih objekata. Kao prvo zainteresirani smo za vrstu zgrade u kojoj su sekundarni stanovi u vlasništvu Zagrepčana. Situacija je prikazana na slici 20, a razdioba pokazuje kako je riječ uglavnom o samostojećim kućama s jednim (takvih je 68,6%) ili dva stana (16,5%), dok se u višestambenim zgradama nalazilo tek 14,8% od svih sekundarnih stanova koje posjeduju anketirana zagrebačka kućanstva.

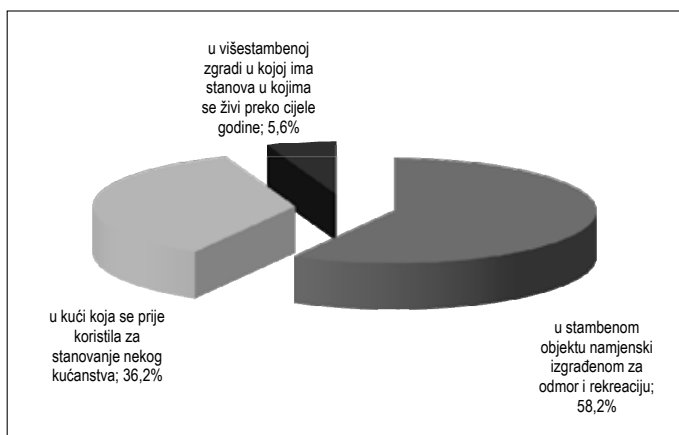

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 20
 Vrsta zgrade (s obzirom na broj stanova) u kojoj se nalazi sekundarni stan

U vezi sa sekundarnim stanovanjem često se postavlja pitanje jesu li ti stambeni objekti potrošači novog prostora ili sekundarno stanovanje pridonosi revitaliziranju postojećeg stambenog fonda. Podaci na slici 21 pokazuju kako su sekundarni stanovi u posjedu anketiranih kućanstava znatno češće bili nov proizvod nego plod reciklaže postojećih stambenih resursa. Naime, 58,2% sekundarnih stanova u vlasništvu Zagrepčana izgrađeno je namjenski za odmor i rekreaciju, njih 36,2% *koristi* stambeni prostor koji je prvotno bio namijenjen stalnom stanovanju, a

tek 5,6% sekundarnih stanova nalazi se u višestambenim zgradama u kojima ima stanova koji se koriste cijele godine, dakle za stalno stanovanje. Takva hijerarhija odnosa u kojemu je namjenska gradnja sekundarnih stanova češća od korištenja postojećeg stambenog fonda, poklapa se s nacionalnom slikom. No, sličnost u rangovima ne prati sličnost omjera. Vidjeli smo kako su na nacionalnoj razini namjenski građeni sekundarni stanovi ipak nešto više zastupljeni.

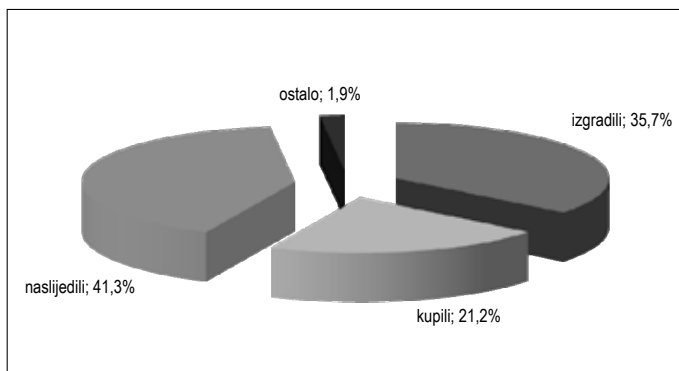
Slika 21

Vrsta zgrade (s obzirom na namjenu) u kojoj se nalazi sekundarni stan

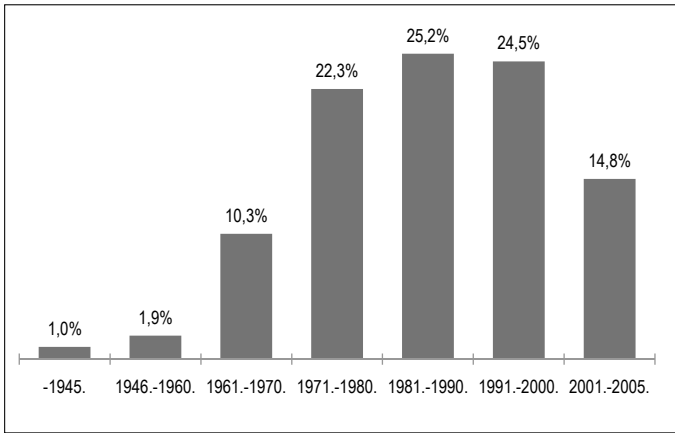
Spominjući životni put sekundarnih stanova, odnosno radi li se o namjenski građanim objektima ili pak o onima koji su rezultat promjene učestalosti uporabe stambenog prostora, treba spomenuti i način na koji su kućanstva obuhvaćena uzorkom došla do njih. Distribucija na slici 22 pokazuje sljedeći redoslijed učestalosti. Na prvome mjestu je nasljeđivanje, slijedi gradnja u vlastitom aranžmanu, a kupnja je na posljednjemu mjestu. Pritom je nasljeđivanjem sekundarni stan steklo 41,3% anketiranih kućanstava, dok je njih 35,7% takve stanove izgradilo. Kupnja sekundarnog stana bila je opcija za 21,2% kućanstava.

Slika 22

Način stjecanja sekundarnog stana

Sljedeća slika (23) pokazuje dinamiku stjecanja sekundarnih stanova od kućanstava zahvaćenih uzorkom. Prema razdiobi na njoj, u posjed sekundarnih stanova dolazilo se najčešće sedamdesetih, osamdesetih te devedesetih godina 20. stoljeća. Gotovo podjednak broj kućanstava, njih između 22 i 25%, stekao je svoju drugu adresu u svakom od ta tri desetljeća. Ti podaci potvrđuju kako se iz popisnih pokazatelja, odnosno neznatnog porasta broja stanova za odmor u razdoblju od 1991. do 2001. ne može jednoznačno tvrditi da je devedesetih godina 20. stoljeća smanjen interes za sekundarno stanovanje u hrvatskom društvu. Osim toga, ova razdioba pokazuje znatan interes za sekundarno stanovanje Zagrepčana i u prvim godinama 21. stoljeća, naime gotovo 15% anketiranih kućanstva došlo je u posjed sekundarnog stana između 2001. i 2005. godine.

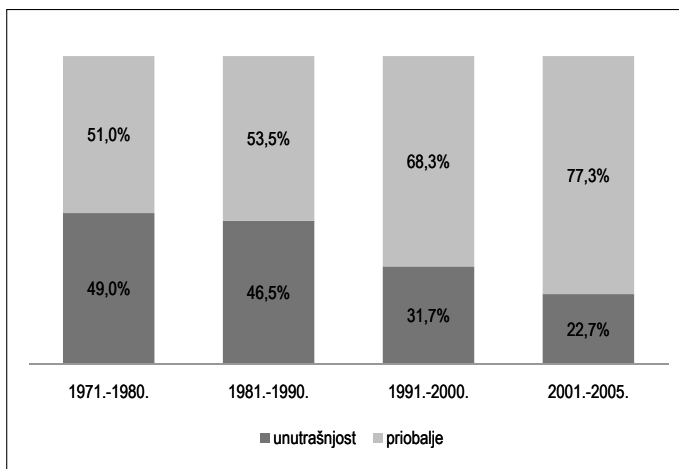
Slika 23
Dinamika stjecanja
sekundarnih stanova

Kada je riječ o mjestu realizacije sekundarnog stanovanja, uočene su promjene (vidi sliku 24). Na slici je prikazana situacija od 1971. godine naovamo, dakle od početka naglog rasta broja sekundarnih stanova. Treba još napomenuti kako su prikazani samo slučajevi u kojima se sekundarni stan kupio ili gradio, a ne i situacije u kojima je sekundarni stan naslijeđen. Slika 24 pokazuje da dok je sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća vladao relativno podjednak *interes* za sekundarnim stanovima i u priobalju i u unutrašnjosti, devedesetih godina se promijenio trenda. Podaci kazuju kako je tijekom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća, te posebno u prvim godinama 21. stoljeća interes za sekundarnim stanovima na moru bio izraženiji. Precizno, od svih sekundarnih stanova koji su kupljeni ili izgrađeni u vlastitom aranžmanu u devedesetim godinama prošlog stoljeća, njih 68,3% bilo je u priobalju; a u razdoblju od 2001. do 2005. njihov udio penje se na 77,3%.

Detaljniji prikaz na slici 25 otkriva kako se kroz spomenuta razdoblja, osim promjena intenziteta interesa za sekundarnim stanovima te promjena lokacijskih preferencija (vidjeli smo da su unatrag posljednjih desetak godina znatno popularnije priobalne lokacije), mijenjao i dominantan način stjecanja stanova za odmor. Dok su u šezdesetima, sedamdesetima, a dijelom i osamdesetim godinama 20. stoljeća sekundarni stanovi uglavnom bili rezultat građevinskog pothvata u vlastitom aranžmanu, 1990-ih do sekundarnih stanova dolazilo se ponajprije nasljeđivanjem te u znatnijoj mjeri kupnjom, a sličan trend nastavio se i u prvim godinama 21. stoljeća.

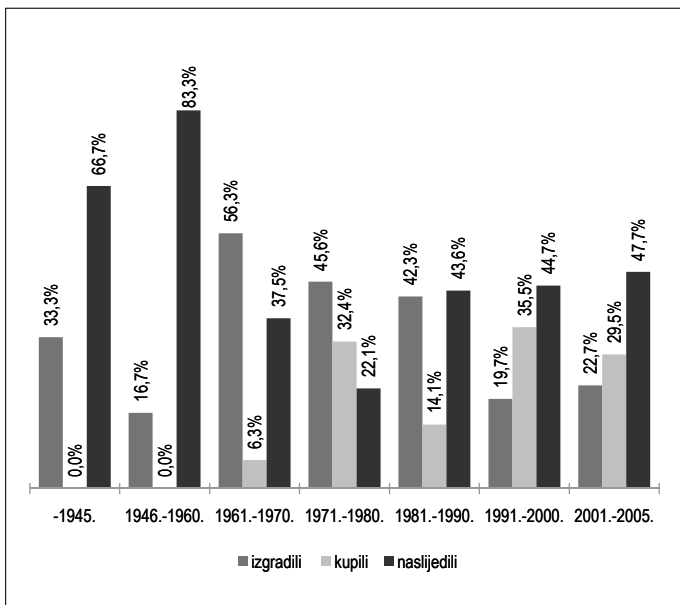
Slika 24

Promjene u preferencijama pri odabiru lokacije sekundarnih stanova (prikazani su samo slučajevi kada se sekundarni stan kupio ili gradio)

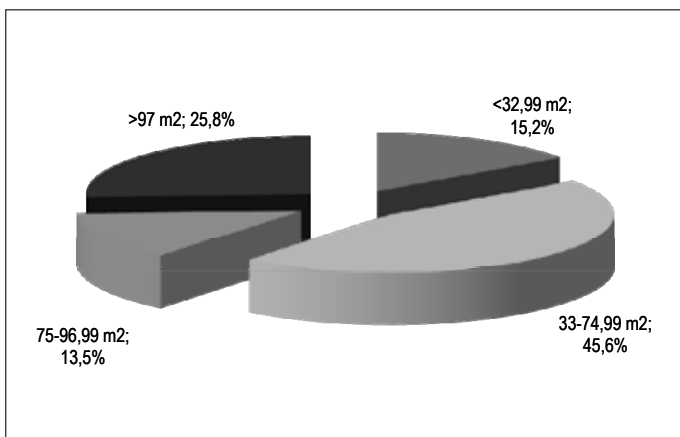
Vratimo se još malo obilježjima sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom. Na slici 26 prikazana je njihova razdioba unutar četiri kategorije sastavljene s obzirom na površinu stana, a radi se o istim kategorijama prema kojima smo interpretirali popisne podatke. Podsjetimo, u prvoj kategoriji su stanovi manji od 33 m², dakle skućeni i skromniji, da ne upotrijebimo težu kvalifikaciju, sekundarni stanovi. Druga kategorija obuhvaća stanove od 33 do 75 m², riječ je o dimenzijama koje se kreću oko nacionalnog prosjeka za stanove za odmor. U trećoj kategoriji su stanovi veći od 75, a manji od 97 m²; dok su u četvrtoj kategoriji stanovi veći od 97 m². Posljednje dvije kategorije, drugim riječima, obuhvaćaju nešto raskošnije sekundarne stanove.

Kao što vidimo najbrojnija je skupina stanova čija se površina kreće između 33 i 75 m², u njoj se nalazilo 45,6% sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom, a to je i očekivano. No, u skladu s očekivanjima nije velik broj stanova koji se nalaze u četvrtoj kategoriji, onaj koja obu-

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 25
 Promjene u načinu stjecanja sekundarnih stanova

Slika 26
 Udio četiri veličinska tipa sekundarnih stanova

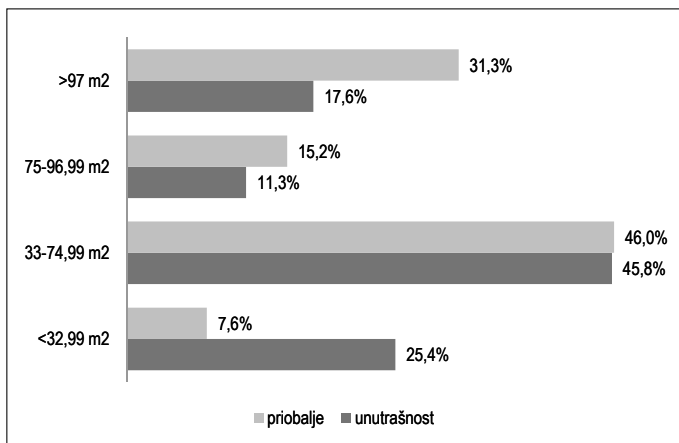
hvaća sekundarne stanove veće od 97 m². U toj kategoriji bilo je oko četvrtine ukupnog broja sekundarnih stanova evidentiranih kod anketiranih zagrebačkih kućanstava, a to je gotovo dvostruko više od udjela sekundarnih stanova s površinom između 75 i 97 m², kojih je bilo *tek* 13,5%. Kada je riječ o najskromnijim sekundarnim stanovima, onima manjim od 33 m², slika 26 otkriva da je njih u uzorku bilo 15,2%.

Spomenimo i da su uočene razlike u prostornoj distribuciji spomenutih četiriju veličinskih kategorija sekundarnih stanova, a χ^2 -test pokazuje da je razlika statistički značajna ($p < 0,01$). Ta distribucija je prikazana na slici 27 i na njoj se vidi kako među sekundarnim stanovima koji

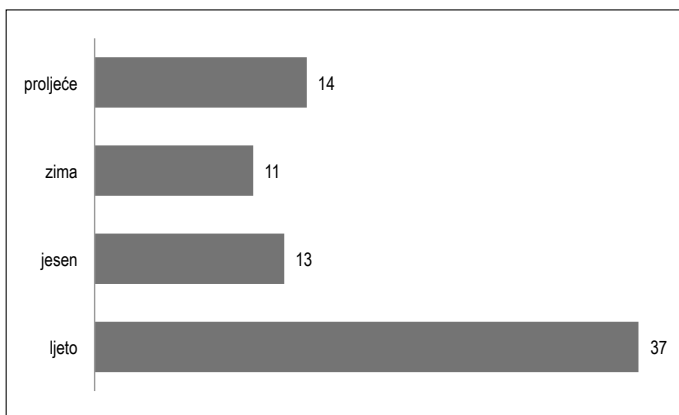
Slika 27

Razlika u zastupljenosti svakog od četiriju veličinskih tipova sekundarnih stanova

su u priobalju, gotovo polovica otpada na dvije kategorije koje okupljaju natprosječno velike stanove (površine veće od 75 m²), a među sekundarnim stanovima u unutrašnjosti, većih od 75 m² bilo je tek oko 29%.

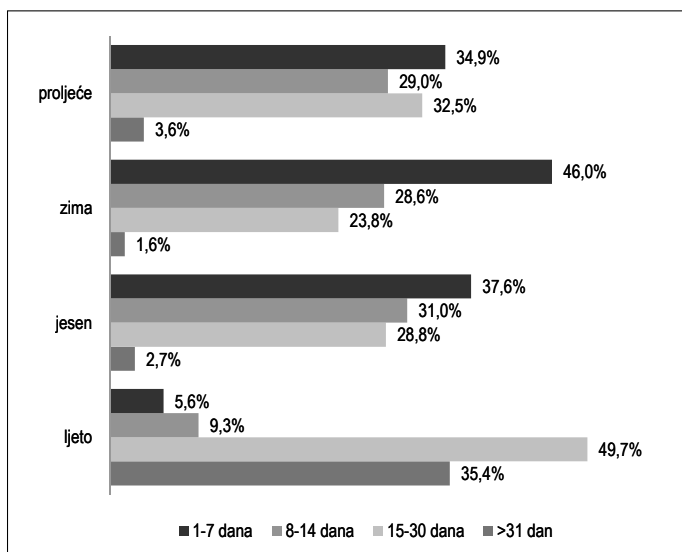

Do sada smo naznačili gdje su smješteni sekundarni stanovi koje smo obuhvatili uzorkom, vrstu zgrade u kojoj se nalaze, dinamiku i način stjecanja te njihovu veličinu. Od osnovnih obilježja ostaje nam još samo nešto reći o učestalosti korištenja. Već znamo da se takvi objekti po definiciji koriste povremeno, no nas je zanimalo koliko je to povremeno. Srednja vrijednost pokazuje da se sekundarni stanovi obuhvaćeni uzorkom koriste oko 75 dana, ili dva i pol mjeseca na godinu. Slike 28 i 29 pokazuju strukturu korištenja sekundarnih stanova od anketiranih zagrebačkih kućanstava kroz četiri godišnja doba. Slike zapravo potvrđuju ono što se moglo pretpostaviti s obzirom na klimatske karakteristike našega podneblja te s obzirom na radne i obrazovne cikluse uvriježene u našem društvu. Budući da su ljeti uglavnom sunčani i dulji dani, a tada su i glavni školski praznici, ne čudi da tada ispitanici obuhvaćeni uzorkom provode najviše vremena u sekundarnom stanu. Uzimajući srednje vrijednosti kao referentne, rezultati ankete kazuju da se ljeti prosječno stan za odmor koristi 37 dana. U ostala tri godišnja doba sekundarni stan koristi se znatno rjeđe, u proljeće 14 dana, jesen 13, dok se najmanje dana provodi u sekundarnom stanu zimi, 11 dana. O orijentiranosti na ljeto svjedoči i podatak da kada se zbroje prosječni dani boravka za ostala tri godišnja doba dolazimo do broja dana koji je približan onom ljetnom. U vezi s time zanimljiv je i pokazatelj koji govori kako se oko 25% sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom koristi isključivo u ljetnim mjesecima.

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

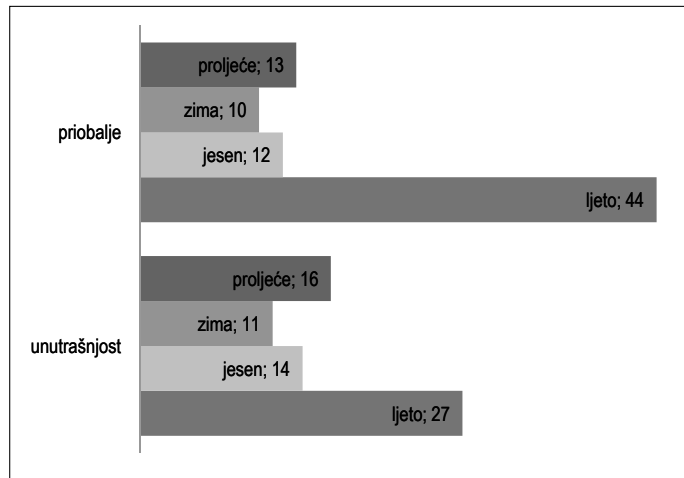
Slika 28
 Prosječan broj dana korištenja sekundarnih stanova tijekom godine

Slika 29
 Struktura korištenja sekundarnih stanova tijekom godine

Ne želeći se osloniti samo na srednju vrijednost, na slici 29 je nešto detaljnije prikazana dinamika korištenja sekundarnih stanova. Razdioba podataka pokazuje da gotovo polovica ispitanika ljeti koristi sekundarni stan od dva do tri tjedna, a oko 35% njih provodi u njemu dulje od mjesec dana. Nešto rjeđem korištenju stanova za odmor ljeti sklona je manjina ispitanika; njih 9,3% boravi u sekundarnom stanu od 8 do 14 dana, dok do tjedan dana u tim objektima boravi samo 5,6% ispitanih kućanstava. U tri ostala godišnja doba većina kućanstava koristi sekundarne stanove najčešće do tjedan dana, što je posebno izraženo zimi kada oko polovica anketiranih kućanstava tamo ne boravi dulje od 7 dana. U ta tri godišnja doba (jesen, zima i proljeće) rijetka su kućanstva koja u stanu za odmor borave dulje od mjesec dana, njihov udio kreće se od 1,6 do 3,6%.

Dodatna analiza pokazala je razlike u intenzitetu korištenja sekundarnih stanova u priobalju te onih u unutrašnjosti, što se vidi i iz slike 30. Razlika je očita u prvome redu kod prosječnog broja dana korištenja; sekundarni stanovi u priobalju prosječno se koriste 77 dana u godini, a oni u unutrašnjosti koriste se 68 dana. Slika govori i da tu razliku uzrokuje intenzitet korištenja sekundarnih stanova ljeti. Dakle, sekundarni stanovi se i u priobalju i u unutrašnjosti tijekom jeseni, zime i proljeća koriste podjednak broj dana, dok je ljeti znatno intenzivnija *eksploatacija* sekundarnih stanova na moru.

Slika 30

Učestalost (broj dana) korištenja sekundarnih stanova u priobalju te onih u unutrašnjosti Hrvatske po godišnjim dobima

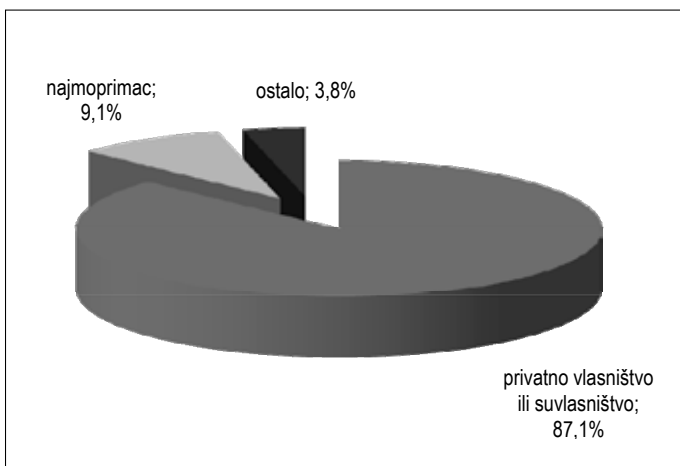
5.3.2. Tko ima sekundarne stanove?

Rasprava o učestalosti korištenja sekundarnih stanova dobar je uvod u usmjeravanje pozornosti s objekta, sekundarnog stana, na subjekt, onoga ili one koji uživaju to dobro. Dakle, na protagoniste sekundarnog stanovanja. Pritom se ne ograničavamo samo na pojedince (ili na više njih) koji se u zemljišnim knjigama vode kao vlasnici stanova za odmor. Promatramo kućanstva u cjelini, i to ona koja slobodno vrijeme provode u vlastitim sekundarnim stanovima. Drugim riječima, u daljnjoj analizi usredotočit ćemo se na podatke iz kojih ćemo dobiti sliku o kućanstvima koja imaju sekundarni stan, i time doznati razlikuju li se ona od kućanstava koja nemaju alternativnu adresu. Istodobno, budući da imaju iskustvo sekundarnog stanovanja, zanimljivi su nam i članovi kućanstava koji stanuju na više adresa. Naime, na taj način možemo dobiti uvid u to je li (ne)posjedovanje drugog stana povezano sa specifičnim doživljajem života u urbanoj sredini, ali i doznati

do koje je mjere iskustvo sekundarnog stanovanja povezano s promišljanjima o promjeni životne sredine, odnosno napuštanju Zagreba.

Da bismo odgovorili na pitanje o obilježjima kućanstava koja imaju sekundarni stan, krenut ćemo od informacije o njihovu prvome stanu, odnosno o osnovi korištenja stana za stalno stanovanje. Upravo o tome govori i razdioba na slici 31. Prema njoj, najveći broj uzorkom obuhvaćenih zagrebačkih kućanstava koja posjeduju stan koji povremeno koriste za odmor i rekreaciju, vlasnici su stambenog prostora u kojemu imaju prebivalište. Preciznije, njih 87,1% istodobno imaju u vlasništvu i prvu i drugu adresu dok je onih koji su najmoprimci prve, a vlasnici druge adrese bilo 9,1%.

Uzevši u obzir kako je u Zagrebu, kao uostalom u cijeloj Hrvatskoj, dominantna osnova korištenja stana njegovo posjedovanje, naznačeni odnos ne čudi, te zapravo malo i govori. Nešto više otkriva slika 32. Na njoj je usporedno prikazana osnova korištenja stanova za stalno stanovanje i za kućanstva koja imaju sekundarni stan kao i za ona koja nemaju sekundarni stan. Od kućanstava bez sekundarnih stanova, njih 14,5% bili su najmoprimci, a 79,7% bili su vlasnici stambenog prostora u kojemu su imali stalno boravište. Dakle, očita je razlika, a rezultati χ^2 -testa pokazuju da je ona i statistički značajna ($p < 0,01$), što znači da sekundarne stanove češće posjeduju vlasnici stambenog prostora namijenjenog stalnom stanovanju. To potvrđuje i slika 33, prema kojoj sekundarne stanove posjeduje 30% kućanstava koja su vlasnici prve adrese, a pojavnost sekundarnog stanovanja kod kućanstava koja su najmoprimci na prvoj adresi manja je za desetak postotnih bodova i iznosi 19,8%.

Geran-Marko MILETIĆ

U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj

Anketno istraživanje –
– Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

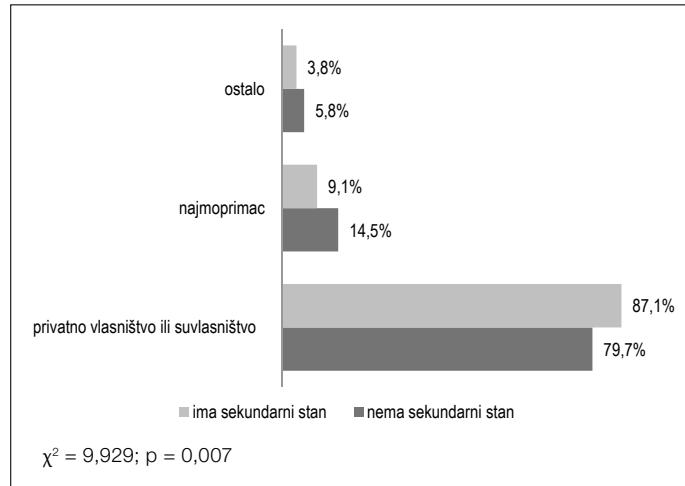
Slika 31

Kućanstva sa sekundarnim stanovima – osnova korištenja stana u kojem im je prebivalište (stana za stalno stanovanje)

Kada smo već usredotočeni na pitanje gdje kućanstva sa sekundarnim stanom stalno obitavaju, a imajući na umu polaznu kompenzacijsku tezu, dobro je osvrnuti se na vrstu zgrade u kojoj se nalazi njihov stan za stalno stanovanje. Situacija po tome pitanju prikazana je na slici 34, a razdioba pokazuje kako od svih kućanstava sa sekundarnim stanom njih 70,5% stalno je nastanjeno u višestambenoj zgradi, dok ih u samostojećoj kući s najviše dva stana živi 29,5%.

Slika 32

Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „osnova korištenja stana u kojem kućanstva imaju prebivalište“

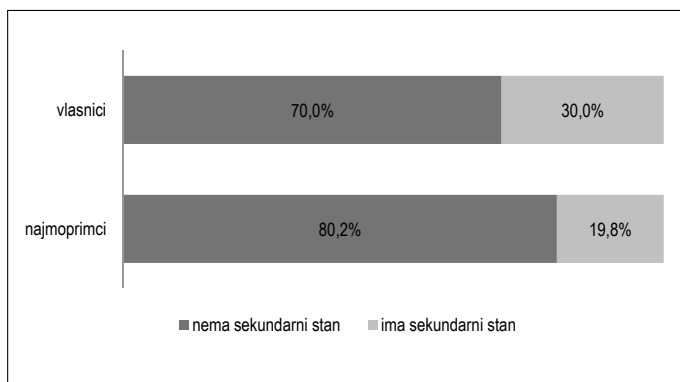

Slika 35 uspoređuje vrstu zgrade u kojoj se nalazi prva adresa za obje skupine kućanstava, onih koja imaju i onih koja nemaju sekundarni stan. Očita je znatna razlika u odnosu na prethodno spomenute brojke, naime među kućanstvima koja nemaju sekundarni stan znatno je više onih koji su stalno nastanjeni u samostojećoj kući s najviše dva stana, takvih je bilo čak 41%. Ta razlika još je uočljivija na slici 36, na kojoj vidimo kako je u skupini kućanstava koja žive u samostojećoj kući s najviše dva stana pojavnost sekundarnih stanova na razini od 22,4%, dok je kod kućanstava koja žive u višestambenoj zgradi sekundarnih stanova 35,9%. To pokazuje da se **želja za sekundarnim stanovanjem rjeđe ostvaruje, a onda vjerojatno i rjeđe javlja u kućanstvima koja su uspješnije rješavala stambeno pitanje kroz individualizaciju**. Dodajmo da χ^2 -test pokazuje da naznačena razlika nije slučajna, odnosno da je statistički značajna na razini $p < 0,01$.

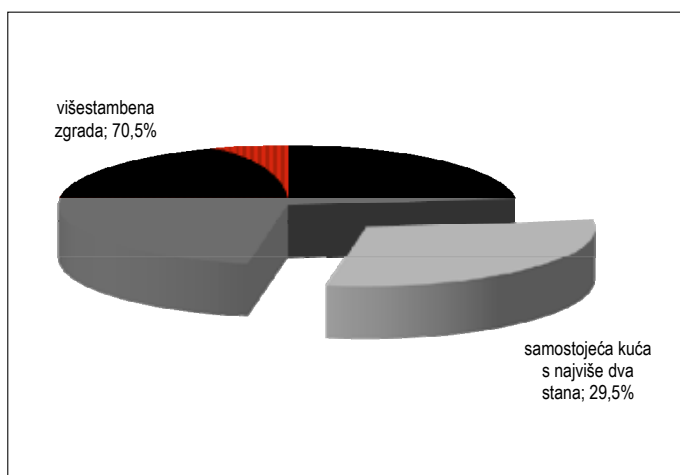
Nastavljajući propitivati kompenzacijsku tezu, onu koja vidi sekundarno stanovanje između ostalog i kao vrstu poboljšanja nepovoljne stambene situacije na prvoj adresi, logičnim se čini zapitati koliko su ispitanici zahvaćeni uzorkom zadovoljni uvjetima stanovanja na toj prvoj

adresi. Ocjena stambenih uvjeta na stalnoj adresi za ispitanike čija kućanstva imaju sekundarni stan prikazana je na slici 37. Razdioba pokazuje da kada je riječ o konkretnim pojedinostima vezanim za stanovanje, izuzmemo li troškove stanovanja, i nema znatnijeg problema. Na spomenute velike izdatke za stan požalilo se 58,7% ispitanika čija kućanstva imaju sekundarni stan, a primjerice na premali stambeni prostor požalilo 28,4%, na neugodne susjede te na zapuštenu zgradu 24,1% ispitanika. Nadalje s problemima poput vlažnosti ili oronulosti stana, teške pristupačnosti ili slabe opremljenosti stana, svaki dan susreće se između 12,9 i 15,8% ispitanika čija kućanstva imaju sekundarni stan. Opisana distribucija, s tek jednom stavkom s kojom se identificirala natpolovična većina ispitanika govori da stan(ovan)je na prvoj adresi nikako nije dramatično. No, spomenuti rezultati također pokazuju kako se nemali broj kućanstava koja stanuju na dvije adrese susreće s ozbiljnim nedostacima stambenog objekta na prvoj adresi, na adresi gdje su stalno nastanjeni.

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 33
 Udio kućanstava sa sekundarnim stanovima u skupini najmoprimaca i skupini vlasnika stanova

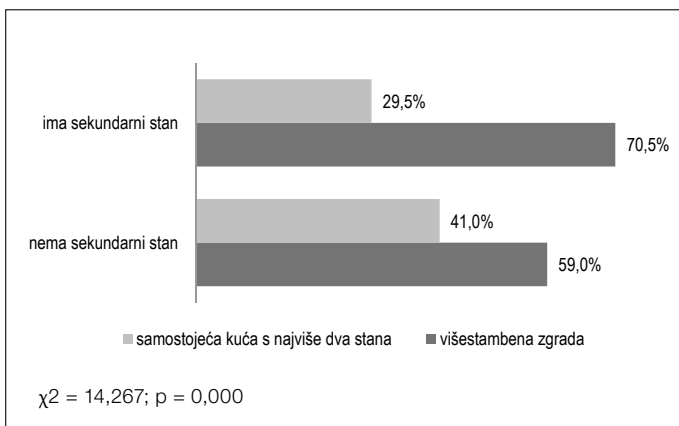

Slika 34
 Kućanstva sa sekundarnim stanovima – vrsta zgrade u kojoj se nalazi stan u kojem imaju prebivalište (stan za stalno stanovanje)

U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

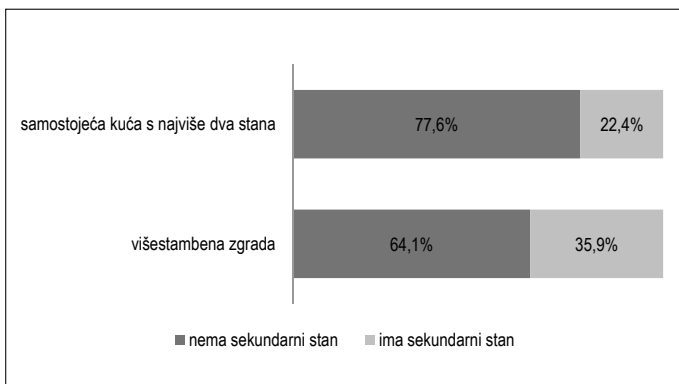
Slika 35

Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „vrsta zgrade u kojoj se nalazi stan u kojem kućanstva imaju prebivalište“

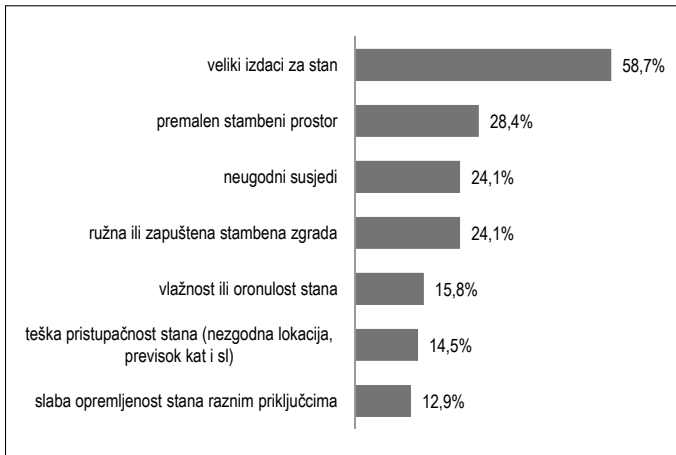

Slika 36

Udio kućanstava sa sekundarnim stanovima kojima je prvi stan (onaj u kojemu imaju prebivalište) u samostojećoj kući s najviše dva stana te u višestambenoj zgradi

Precizniji uvid u povezanost uvjeta stanovanja na primarnoj adresi s posjedovanjem sekundarnog stana dobiva se iz razdiobe na sljedećoj slici. Naime, slika 38 usporedno donosi podatke o procjeni stambenih uvjeta na prvoj adresi za kućanstva sa sekundarnim stanovima i za ona bez njih. Distribucija odgovora prikazana na slici pokazuje postojanje manje razlike u ocjenama navedenih pojedivosti između dviju izdvojenih skupina, pri čemu rezultati χ^2 -testa (vidi tablicu 29) pokazuju kako su razlike statistički značajne tek na dvije varijable; kod obje se radi o značajnosti na razini $p < 0,05$. Naznačene statistički značajne razlike upućuju na to da među ispitanicima čija kućanstva imaju sekundarni stan manje je onih koji se žale na velike izdatke za stan te na slabu opremljenost komunalnim priključcima. **Možemo zaključiti da usprkos tome što smo među kućanstvima sa sekundarnim stanom na raspolaganju pronašli i stalno nastanjene u prostoru koji nema odgovarajuće stambene uvjete, uvjeti stanovanja na prvoj adresi ipak nisu znatnije povezani s time ima li neko kućanstvo ili nema „rezervni stan“.**

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 37

Kućanstva sa sekundarnim stanom – pojedinci na koje se ispitanici žale kada je riječ o uvjetima stanovanja na prvoj adresi

Nakon što smo promotrili povezanost stambene situacije na prvoj adresi s optiranjem za drugu adresu, dotaknimo se nakratko i brojnosti kućanstva kako bismo pojasnili kakva je povezanost pojavnosti sekundarnog stanovanja s tim faktorom. Slika 39 pokazuje usporedno podatke o broju članova za kućanstva sa sekundarnim stanom kao i za ona bez sekundarnog stana. Neke manje razlike su uočljive, no odmah treba reći da rezultat χ^2 -testa ne upućuje na njihovu statističku značajnost. Većina sekundarnih stanova nalazi se u kućanstvima sa 2 do 4 člana, na njih otpada oko 77% sekundarnih stanova obuhvaćenih uzorkom. Treba reći i to da se stanovanje na dvije adrese pojavljuje i kod samačkih kućanstava, ali ovdje se radi o relativno malom udjelu, preciznije o udjelu od 6,2%. Uglavnom, karakter opisane razdiobe, poglavito nepostojanje statističke značajnosti kod uočenih razlika, govori da brojnost kućanstva, barem u zagrebačkom slučaju, nije moguće čvršće povezati s posjedovanjem sekundarnog stana.

U potrazi za profilom kućanstava koja koriste sekundarni stan osvrnut ćemo se na još neka obilježja njihova socioekonomskog statusa, a za to će nam poslužiti podaci o prihodima kućanstva te samoprocjena standarda kućanstva. Ovo prvo doznali smo pitajući za prosječan mjesečni prihod po članu kućanstva, a odgovore smo razvrstali u pet kategorija. Razdioba kućanstava sa sekundarnim stanom u tih pet kategorija prikazana je na slici 40.

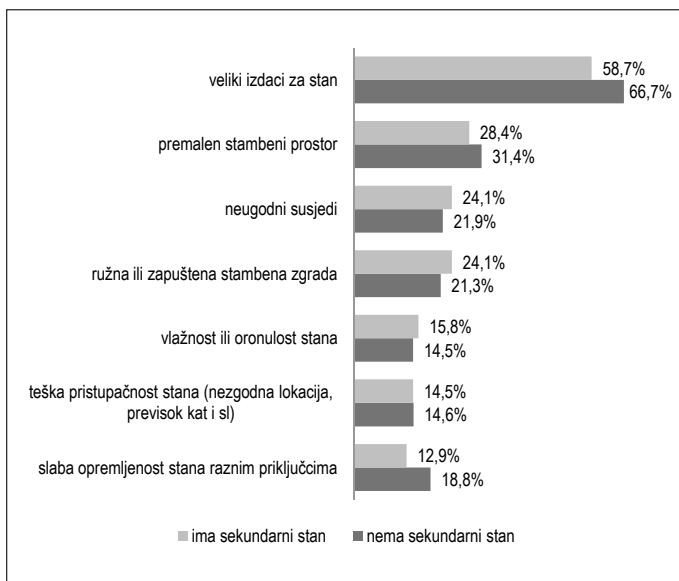
Očekivano, podaci pokazuju kako **sekundarne stanove češće imaju kućanstva s višim prihodima**; gornje dvije skupine, ona s prosječnim mjesečnim prihodima po članu kućanstva između 3001 i 5000 kuna te ona s više od 5001 kune, čine zajedno oko 55% kućanstava koja imaju sekundarni stan. Uzmemo li u obzir činjenicu da

U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj

Anketno istraživanje –
– Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 38

Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „uvjeti stanovanja na prvoj adresi“

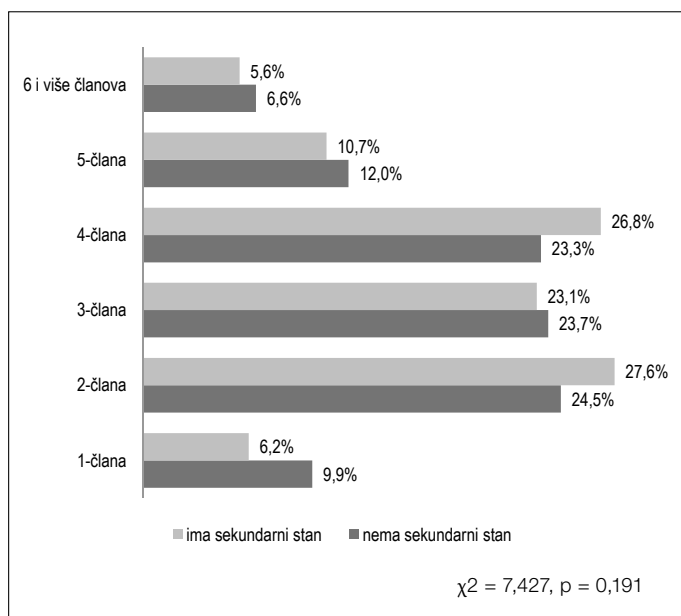
je u Zagrebu krajem 2005. godine (u vrijeme anketiranja) prosječna mjesečna isplaćena neto plaća bila nešto viša od 5000 kuna³³ i da je prosječno kućanstvo imalo četiri člana, vidimo kako je riječ o kućanstvima koja u odnosu na zagrebački prosjek imaju znatno veća primanja po članu kućanstva, a time i povoljniju ekonomsku perspektivu. Slika 40 pokazuje nadalje kako je od kućanstava koja imaju sekundarni stan, njih 21,3% s primanjima koja su bliža gradskom prosjeku, dakle s primanjima između 2001 i 3000 kuna po članu kućanstva. No, ono što je interesantnije, sekundarno stanovanje je u znatnoj mjeri zastupljeno i kod kućanstava s prosječnim mjesečnim prihodima od 1001 do 2000 kuna po članu kućanstva, a takvih kućanstava je bilo 21,3%. Taj podatak je zanimljiv stoga što je **riječ o prihodima koja su na granici dostatnosti za namirivanje osnovnih troškova života, a potrošačka košarica tih kućanstava još je opterećena troškovima održavanja hladnog pogona za dva stana.**

Slika 41 pokazuje usporedbu prihoda kućanstava koja imaju sekundarni stan s prihodima kućanstava koja nemaju sekundarni stan. Prema njoj među kućanstvima koja nemaju drugu adresu najbrojnija su ona s prihodima između 1001 i 2000 kuna po članu kućanstva, takvih je bilo 31,5%. Za njima po brojnosti slijedi skupina kućanstva

33 Prema podacima *Odjela za statistiku Gradskog zavoda za prostorno uređenje Grada Zagreba*; za više podataka pogledati internetske stranice: <http://www.zagreb.hr/dokument.nsf/VPD4DED35699E682031C125726B003ACD7C?OpenDocument&30> (10.11.2008.)

TABLICA 29 χ^2 -test kao pokazatelj značajnosti razlika u ocjeni uvjeta stanovanja na prvoj adresi između ispitanika čija kućanstva imaju i onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan

	χ^2	P
veliki izdaci za stan	7,395	0,007
premalen stambeni prostor	1,153	0,283
neugodni susjedi	0,782	0,376
ružna ili zapuštena stambena zgrada	1,204	0,273
vlažnost ili oronulost stana	0,361	0,548
teška pristupačnost stana (nezgodna lokacija, previsok kat i sl.)	0,004	0,949
slaba opremljenost stana	6,685	0,010

Slika 39

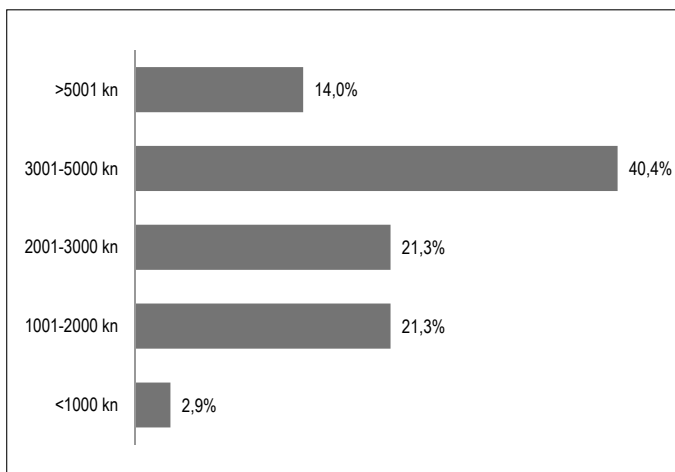
Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „broj članova kućanstva“

s prihodima između 3001 i 5000 kuna (28,1%), te s prihodima između 2001 i 3000 kuna (26,2%). **Ta razdioba čini još uočljivijom prethodno uočenu češću pojavnost sekundarnog stanovanja kod kućanstava s većom kupovnom moći**, a stabilnost te povezanosti potvrdio je i rezultat χ^2 -testa, prema kojem je razlika i statistički značajna na razini $p < 0,01$.

Naznačena povezanost optiranja za sekundarni stan s količinom prihoda kućanstva najviše je uočljiva na slici 42, koja zorno prikazuje kako s porastom prihodovnog razreda raste i pojavnost sekundarnog stanovanja. Konkretno,

Slika 40

Prosječna mjesečna primanja kućanstava koja imaju sekundarni stan, po članu kućanstva

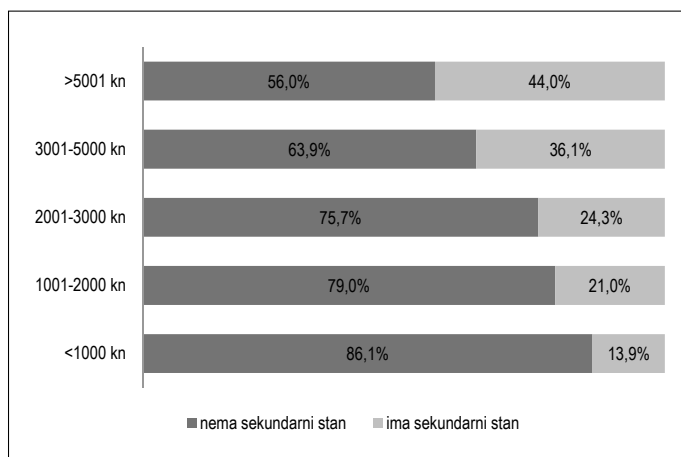
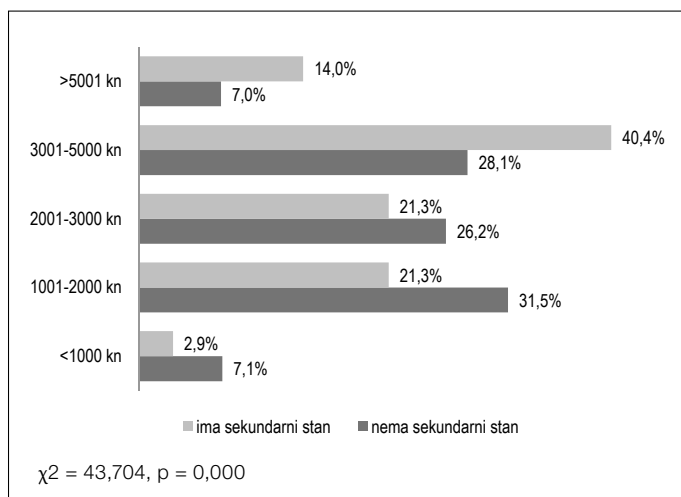
od kućanstava koja imaju prihode manje od 1000 kuna po članu, njih 13,9% ima sekundarni stan. Udio onih s drugom adresom kod kućanstava koja imaju prihode između 1001 i 2000 kuna iznosi 21%, a kod onih s prihodima između 2001 i 3000 kuna udio raste na 24,3%. U skupini ispitanika s prihodima između 3001 i 5000 kuna pojavnost sekundarnih stanova je na razini 36,1%, da bi najveći udio bio u skupini koja ima prosječne mjesečne prihode po članu kućanstva veće od 5001 kune; u toj skupini čak 44% kućanstava ima stan koji povremeno koristi za odmor i rekreaciju.

Osim prosječnog prihoda kao pokazatelja ekonomske snage kućanstva, oslonili smo se i na nešto *mekšu* varijablu, na subjektivnu procjenu životnog standarda kućanstva. Slika 43 prikazuje procjenu položaja vlastitog kućanstva u odnosu na opće uvjete života u Zagrebu za ona kućanstva koja imaju sekundarni stan.

Razdioba pokazuje kako je među kućanstvima koja imaju sekundarni stan najviše onih za koja njihovi članovi procjenjuju da im je životni standard na razini zagrebačkog prosjeka; takvih je bilo 53,5%. Onih s ispodprosječnim životnim standardom bilo je 13%, a životni standard trećine kućanstava koja imaju sekundarni stan njihovi su članovi ocijenili iznadprosječnim. Za toliki udio kućanstava s iznadprosječnim životnim standardom u skupini onih koja imaju sekundarni stan može se reći da je značajan, posebno ako znamo da je to subjektivna procjena, kada su ispitanici češće skloni opreznijim procjenama vlastite situacije.

Uspoređujući samoprocjenu životnog standarda kućanstava sa sekundarnim stanom i onih bez njega, povezanost ekonomske snage kućanstva s posjedovanjem se-

kundarnog stana još je izraženija, što je važno i statistički značajno ($p < 0,01$). Slika 44 pokazuje da je među kućanstvima bez sekundarnog stan bilo 57,8% onih s prosječnim životnim standardom, što je donekle slično kao kod kućanstava sa sekundarnim stanom. No, razlika se pojavila u skupinama koje imaju iznadprosječan i ispodprosječan životni standard. Onih s iznadprosječnim standardom među kućanstvima bez sekundarnog stana bilo je 16,2%, a s ispodprosječnim 26%.

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 41
 Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „prosječna mjesečna primanja po članu kućanstva“

Slika 42
 Udio kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih u svakom prihodovnom razredu

Gledajući izdvojeno skupine kućanstava s obzirom na procjenu životnog standarda (vidi sliku 45), naznačena povezanost posjedovanja stana za odmor i rekreaciju s dosegnutim stupnjem životnog standarda kućanstva još je uočljivija. Dok među kućanstvima čiji je životni standard ocijenjen kao ispodprosječan sekundarni stan ima njih 16,7%, među onima s prosječnim životnim standardom

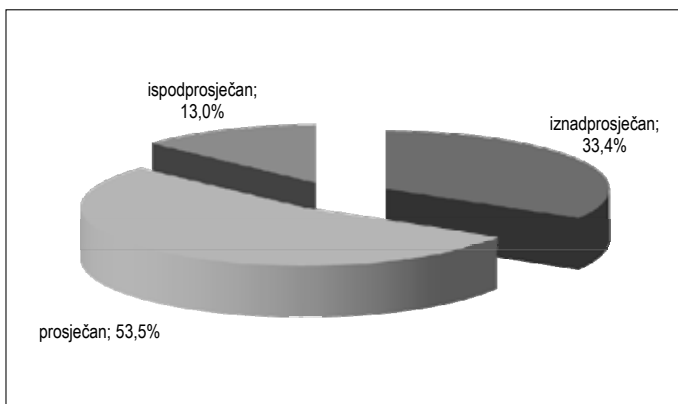
Geran-Marko MILETIĆ

U potrazi za drugim prostorom: sociološki aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj

Anketno istraživanje –
– Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 43

Procjena položaja vlastitog kućanstva u odnosu na opće uvjete života u Zagrebu (samo kućanstva koja imaju sekundarni stan)

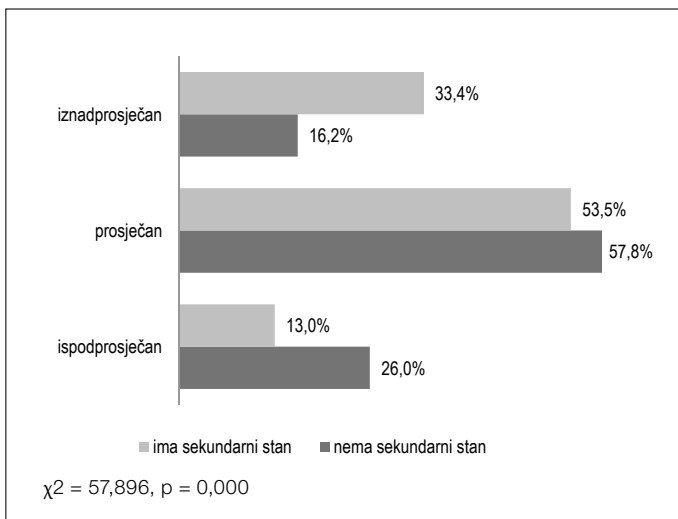

udio raste na 27%, da bi među kućanstvima koja za sebe smatraju da su prema ukupnom životnom standardu u najpovoljnijem položaju bilo čak 45,2% onih koji imaju drugu adresu na kojoj provode vrijeme u odmoru i rekreaciji.

Samo pitanje o životnom standardu kućanstva usmjereno je ponajprije na imovno stanje kućanstva, drugim riječima reducirano je na materijalna dobra. Na ovome mjestu zgodnim se čini malo proširiti perspektivu i pokušati dovesti u odnos sekundarno stanovanje s nešto širim konceptom – riječ je o kvaliteti života. U korijenu toga koncepta krije se predodžba o dobrom i sretnom životu kao o univerzalnoj želji, a znamo kako na dobar i sretan život ne utječu samo materijalni čimbenici nego su veoma značajni i nematerijalni. U našem istraživanju kvaliteta života zahvaćena je uporabom više-manje standardnog instrumenta s deset čestica, koje se odnose na pojedinosti iz svakodnevnog života. U ovoj interpretaciji osvrnut ćemo

Slika 44

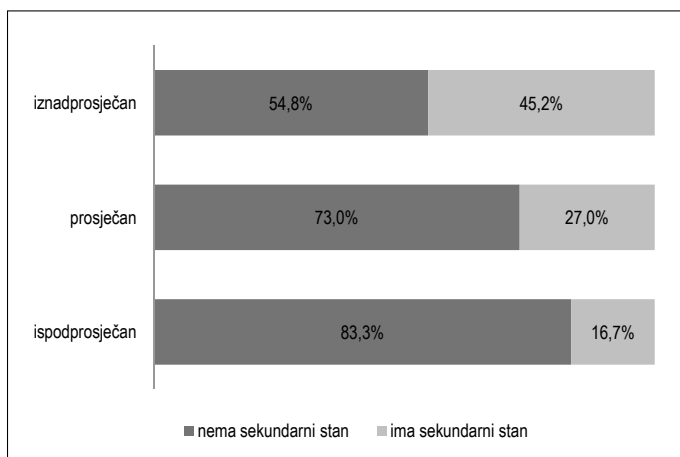
Rezultati usporedbe kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njih na varijabli „procjena položaja vlastitog kućanstva u odnosu na opće uvjete života u Zagrebu“

se na cjelovit instrument, dakle i na čestice koje je, kada su izdvojene iz cjeline, teže dovesti u vezu sa sekundarnim stanovanjem. Recimo još kako je od ispitanika traženo da ocjenama od 1 do 5, kao u školi, vrednuju svaku od u instrumentu ponuđenih pojedinosti.

Na slici 46 prikazane su upotrijebljene čestice te srednje vrijednosti ispitanika iz kućanstava sa sekundarnim stanom i onih iz kućanstava koja nemaju sekundarni stan. Razdioba pokazuje kako se na nekoliko čestica pojavila znatnija razlika, no na njih pet su te razlike bile i statistički značajne (vidi tablicu 30), a one potvrđuju prethodni nalaz prema kojem **sekundarne stanove češće imaju kućanstva s boljim materijalnim stanjem**. Razdioba odgovora dobivenih ovim instrumentom ponovno pokazuje kako lošiji stambeni uvjeti na prvoj adresi nisu izravno povezani s posjedovanjem sekundarnog stana. Dapače, ti rezultati istraživanja pokazuju da su **ispitanici koji imaju sekundarni stan znatno češće zadovoljniji uvjetima stanovanja na stalnoj adresi** od onih koji nemaju alternativnu adresu. Dodajmo tomu i da su ispitanici čija kućanstva imaju sekundarni stan iskazivali veći stupanj zadovoljstva radnim mjestom, osobnom životnom perspektivom te mogućnošću da biraju način života prema vlastitim željama i mjerilima. Uzevši u obzir iznose srednjih vrijednosti, broj i karakter čestica na kojima se pojavljuju razlike između dviju skupina ispitanika te smjer tih razlika, u najmanju ruku nam je dopušteno reći kako je iskustvo sekundarnog stanovanja povezano s izražavanjem nešto višeg stupnja zadovoljstva kvalitetom, i vlastitog života i života kućanstva u cjelini.

Rekli smo kako nas zanima i u kojoj mjeri se doživljava život u urbanoj sredini može dovesti u vezu sa sekundarnim stanovanjem. Razlog toga interesa jest propitiva-

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 45

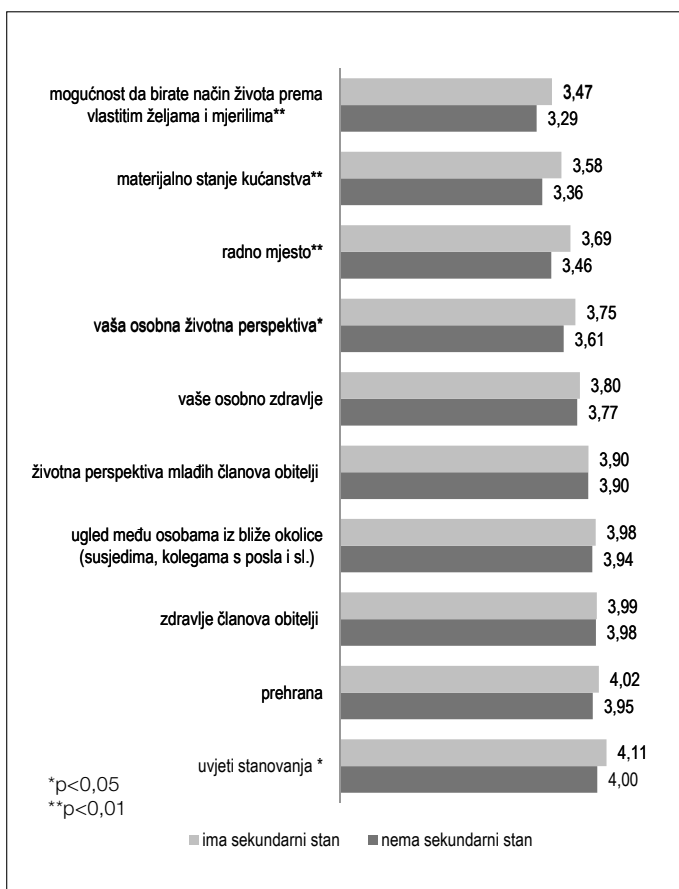
Udio kućanstava sa sekundarnim stanovima i onih bez njega u svakoj od kategorija samoprocjene položaja svojeg kućanstva u odnosu na opće uvjete života u Zagrebu

U potrazi za drugim prostorom: sociološki aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj

Anketno istraživanje – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 46

Razlike u percepciji kvalitete života između ispitanika čija kućanstva imaju sekundarni stan i ispitanika čija kućanstva ga nemaju

nje kompenzacijske teze, koja, osim što sekundarno stanovanje povezuje s uvjetima stanovanja na prvoj adresi, u sekundarnom stanovanju vidi svojevrstan ventil kojim se pojedinac oslobađa pritiska negativnosti koje se povezuju sa životom u gradu.

Budući da bi nas konceptualizacija i operacionalizacija doživljaja života u urbanoj sredini odvušla od teme, potrebno je nasloniti se na jedan od instrumenta korištenih u upitniku. Njime se, naime, prilično široko zahvaćaju elementi iz kojih se može dobiti slika o tome kako pojedinci percipiraju gradsku zbilju. Instrument je sadržavao sedamnaest pojedinosti koje se odnose na razne aspekte urbane svakodnevice, a ispitanici su izražavali stupanj zadovoljstva načinom na koji je riješena svaka od njih. Ocjene su bile od 1 do 5, pri čemu je 1 bio vrlo nezadovoljan, 3 ni zadovoljan ni nezadovoljan, te 5 vrlo zadovoljan. Zbog naravi naše analize, na ovome mjestu od same distribucije ocjena za svaku česticu interesantnija nam je latentna struktura koja se uspostavlja među njima (za distribuciju ocjena vidi

TABLICA 30 Analiza varijance razlika u percepciji kvalitete života između ispitanika čija kućanstva imaju i onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan

pojediniosti iz svakodnevnog života	F	p
mogućnost da birate način života prema vlastitim željama i mjerilima	7,192	0,007
materijalno stanje kućanstva	17,127	0,000
radno mjesto	8,313	0,004
vaša osobna životna perspektiva	5,354	0,020
vaše osobno zdravlje	0,246	0,619
životna perspektiva mlađih članova obitelji	0,000	0,975
ugled među osobama iz bliže okoline (susjedima, kolegama s posla i sl.)	0,636	0,425
zdravlje članova obitelji	0,039	0,842
prehrana	2,072	0,150
uvjeti stanovanja	5,086	0,024

TABLICA 31 Percepcija zagrebačke urbane svakodnevice – faktorska analiza: karakteristični korijeni i protumačena varijanca

faktor	karakterističan korijen	% protumačene varijance
1	4,509	26,5
2	1,817	10,7
3	1,321	7,8
4	1,045	6,2
ukupan postotak protumačene varijance		51,1

tablicu 2 u Prilogu). Stoga je na naznačenom instrumentu provedena faktorska analiza uz varimax rotaciju, a njome je ustvrđeno da postoje četiri faktora čiji je karakterističan korijen iznosio više od 1. Ti faktori su ukupno objašnjavali 51,1% varijance. Osnovni rezultati faktorske analize prikazani su u tablicama 31 i 32.

Popis čestica koje imaju dominantnu projekciju na **faktoru 1** pokazuje da se tim faktorom uglavnom zahvaća ekološka problematika, od zaštite okoliša, rješavanja problema velikih industrijskih onečišćivača, zatim gospodarenja velikim zelenim površinama u gradu te do održavanja grada čistim.

TABLICA 32 Latentna struktura percepcije zagrebačke urbane svakodnevice

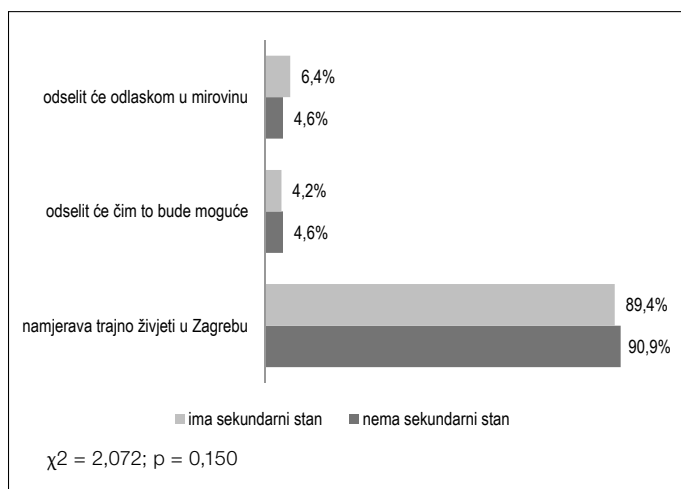
faktori	varijable	projekcija	Cronbachov alfa
1	3. gospodarenje/upravljanje Medvednicom	0,677	0,74
	1. zaštita okoliša	0,675	
	2. gospodarenje savskom obalom	0,655	
	4. čuvanje kulturne baštine	0,647	
	5. rješavanje problema velikih industrijskih zagađivača	0,522	
	16. održavanje grada (čistoća, fasade, zelenilo itd.)	0,473	
2	15. izgradnja stambenih naselja	0,782	0,73
	12. izgled novih gradskih naselja	0,769	
	14. arhitektonsko oblikovanje novih poslovnih zgrada u užem i širem centru	0,718	
	13. obnova gradskog središta	0,547	
3	7. regulacija gradskog prometa, općenito	0,763	0,70
	8. organizacija javnog gradskog prijevoza	0,732	
	6. izgradnja gradskih prometnica	0,673	
	9. izgradnja javnih parkirališta	0,646	
4	11. opremanje grada društvenim sadržajima (kulturnim i zdravstvenim objektima, školama, vrtićima i sl.)	0,731	0,49
	10. opremanje grada komunalnom opremom (vodovod, kanalizacija, plin, asfalt i sl.)	0,707	
	17. zaštita i sigurnost stanovništva (zaštita od kriminala, terorizma i sl.)	0,464	

Imajući na umu sadržaj četiriju varijabli koje se okupljaju na **faktoru 2**, može se zaključiti kako se taj faktor odnosi na (novu) vizuru grada. Riječ je o varijablama: izgradnja stambenih naselja, izgled novih gradskih naselja, arhitektonsko oblikovanje novih poslovnih zgrada u užem i širem središtu te obnova gradskog središta.

Sljedeće četiri čestice imaju najveću projekciju na **faktor 3**: regulacija gradskog prometa, organizacija javnoga gradskog prijevoza, izgradnja gradskih prometnica, izgradnja javnih parkirališta. Riječ je dakle o varijablama koje su sadržajno povezane s organizacijom prometa u gradu.

TABLICA 33 Razlike u prosječnim skalnim vrijednostima identificiranih faktora kod ispitanika čija kućanstva imaju i kod onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan

		bez sekundarnog stana	sa sekundarnim stanom	F	P
faktor 1	M	17,58	16,89	7,861	0,005
	σ	3,96	3,97		
faktor 2	M	12,87	12,43	6,078	0,014
	σ	2,87	2,87		
faktor 3	M	10,74	10,88	0,561	0,454
	σ	3,14	2,88		
faktor 4	M	9,00	8,79	2,634	0,105
	σ	2,14	2,16		

Slika 47
Usporedba namjere da se nastavi živjeti u Zagrebu između ispitanika čija kućanstva imaju i onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan

Dominantnu projekciju na **faktoru 4** imaju tri čestice: opremanje grada društvenim sadržajima, opremanje grada komunalnom opremom te zaštita i sigurnost stanovništva. Okupljajući navedene čestice, taj faktor na određeni način govori o razini udobnosti koju grad nudi svojim stanovnicima.

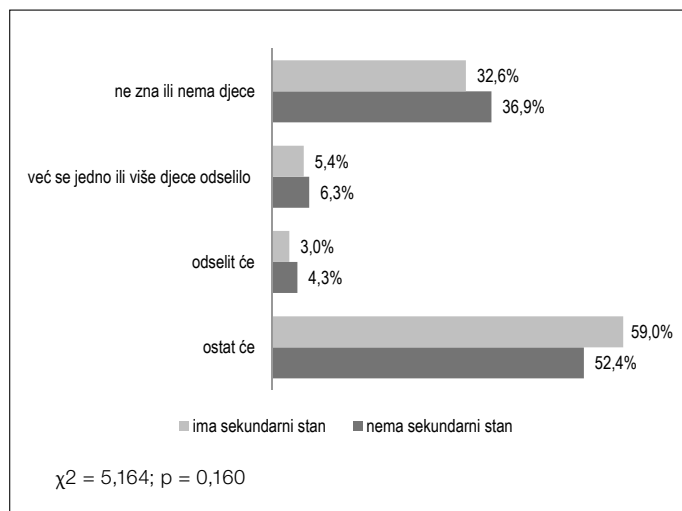
Kako bismo ustanovili postoji li povezanost između identificiranih faktora s (ne)posjedovanjem sekundarnog stana, uspoređene su njihove prosječne skalne vrijednosti kod obje skupine ispitanika (vidi tablicu 33). Analiza je pokazala razmjerno male razlike, a jednosmjerna analiza varijance otkriva kako su razlike statistički značajne tek za dva faktora (faktor 1 i faktor 2). Te statistički značajne razlike govore kako su ispitanici koji imaju sekundarni stan češće bili nezadovoljni ekološkim stanjem u Zagrebu

($p < 0,01$) te vizurom koju grad poprima ($p < 0,05$). Dakle, moguće je do neke mjere dovesti u vezu nezadovoljstvo urbanitetom, u ovom slučaju Zagreba, s posjedovanjem alternativne adrese.

U nastavku potrage za obilježjima prema kojima se razlikuju ispitanici i kućanstva sa sekundarnim stanovima od onih kojima stanovanje na više adresa nije na raspolaganju, dotaknuli smo se i pitanja kako se iskustvo sekundarnog stanovanja reflektira na promišljanje budućih planova. Pritom ponajprije mislimo na namjeru da se promijeni životna sredina. Iako pitanje nije formulirano na način da se ispitanike izravno pita o namjeri trajnog preseljenja u sekundarni stan, nego samo kane li i dalje živjeti u Zagrebu, njime smo pokušali doznati u kojoj mjeri je iskustvo povremenog boravka u manje bučnom, manje užurbanom, manje napučenom, uglavnom manje stresnom mjestu, povezano sa željom da se trajno napusti Zagreb. Slika 47 usporedno pokazuje namjere ispitanika čija kućanstva imaju sekundarni stan i onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan. Uočavamo podatak da se u obje skupine ispitanika udio onih koji namjeravaju i dalje živjeti u Zagrebu kreće oko 90%. Riječ je o vrlo visokom udjelu, koji treba čitati na dvije razine. Na prvoj, kada se podatak postavi u nacionalni okvir, on nam govori da Zagreb u usporedbi s ostalim sredinama u Hrvatskoj bez sumnje nudi znatno kvalitetnije razvojne mogućnosti. Na drugoj razini, kada se podatak da oko 90% Zagrepčana želi i dalje živjeti u Zagrebu izvuče iz nacionalnog konteksta, on pokazuje da urbana transformacija Zagreba u velegrad očito nije znatnije ugrozila kvalitetu života građana. No, za našu temu važnije je da su razlike u namjeri napuštanja Zagreba iz-

Slika 48

Usporedba očekivanja ispitanika čija kućanstva imaju i onih čija kućanstva nemaju sekundarni stan o tome hoće li im djeca nastaviti živjeti u Zagrebu

među dviju skupina ispitanika minimalne, a još je važnije da te razlike nisu statistički značajne.

Sličan trend vidi se i na slici 48, na kojoj su prikazane procjene namjere odlaska djece ispitanika iz Zagreba. Naime razlike između dviju skupina ispitanika su minimalne te ponovno nisu statistički značajne. Ali, slične su i zato što je tek oko 10% ispitanika iz obiju skupina izjavilo da će se njihova djeca odseliti iz Zagreba ili pak da su to već učinila. Dakle, možemo zaključiti da to što neki ispitanici imaju na raspolaganju vrlo realnu izlaznu strategiju iz Zagreba, ipak ih ne motivira da više razmišljaju o napuštanju Zagreba.

5.3.3. O razlozima posjedovanja sekundarnog stana

Budući da je upravo motivacijski sklop koji pokreće sekundarno stanovanje jedan od temeljnih problema kojim se bavi ova knjiga, razumljivo je da smo tu problematiku već dotaknuli na više mjesta. Ipak, vrlo malo smo govorili o učestalosti pojedinih razloga ili o povezanosti motiva s nekim drugim faktorima. Važnosti poznavanja spomenutih odnosa za cjelovito razumijevanje sekundarnog stanovanja ne treba posebno isticati. Stoga smo u našem anketnom istraživanju pripremili instrument kojim je cilj bio usmjeriti se na pitanje: Što to potiče ljude da svoje živote organiziraju na dvije ili više adresa, pri čemu je ta druga adresa (ili više njih) rezervirana isključivo za odmor i dokolicu? Instrument je sadržavao devet čestica kojima smo pokušali obuhvatiti razloge za koje je analizom dosadašnje teorijske i istraživačke prakse ustvrđeno da se najčešće pojavljuju. Razlozi su u instrumentu postavljeni kao tvrdnja, a skala kojom se mjerio stupanj slaganja sa svakom od pojedinih tvrdnji imala je pet stupnjeva; 1 za *uopće se ne slaže*, 3 *donekle se slaže*, a 5 je označavalo *izrazito slaganje*. Razdioba odgovora prikazana je u tablici 34.

No, radi bolje preglednosti, na slici 49 prikazana je hijerarhija razloga za posjedovanje sekundarnog stana na osnovi srednje vrijednosti.

Iz razdiobe u tablici 34 i slike 49 razvidno je da Zagrepčani sekundarne stanove najčešće imaju kako bi u njih pobjegli od *vrućeg zagrebačkog asfalta* ljeti, a najrjeđe kako bi ih iznajmljivali i tako kroz rentu poboljšali ekonomski položaj kućanstva. Čak je 75% ispitanika izjavilo da se poprilično ili izrazito slažu s tvrdnjom da stan za odmor koriste pretežno ljeti, tijekom godišnjih odmora, dok je

TABLICA 34 Razlozi posjedovanja sekundarnog stana

	uopće ne	malo	donekle	prilično	izrazito
1. prihodi nam omogućavaju da imamo stan za odmor	19,9%	16,9%	37,4%	18,8%	6,9%
2. većina mojih prijatelja ima stan za odmor	41,8%	24,1%	19,9%	11,6%	2,5%
3. u stan za odmor odlazimo često nakon napornog tjedna	33,7%	26,5%	19,8%	13,4%	6,7%
4. stan za odmor možemo ponekad iznajmiti	78,0%	7,8%	7,0%	5,0%	2,2%
5. stan za odmor je mjesto koje služi za obiteljska okupljanja	15,5%	15,0%	23,5%	28,3%	17,7%
6. stan za odmor koristimo pretežno ljeti, tijekom godišnjeg odmora	6,1%	6,4%	12,5%	24,7%	50,4%
7. stan za odmor je prvenstveno dobar način za dugoročno osiguranje vrijednosti novca	21,8%	14,0%	26,5%	21,8%	15,9%
8. stan za odmor je mjesto gdje ću provesti/provodim svoju mirovinu	29,0%	15,7%	25,7%	20,4%	9,1%
9. stan za odmor omogućava nekim članovima kućanstva da se bave aktivnostima koje su u gradu nedostupne	29,5%	18,4%	16,2%	21,4%	14,5%

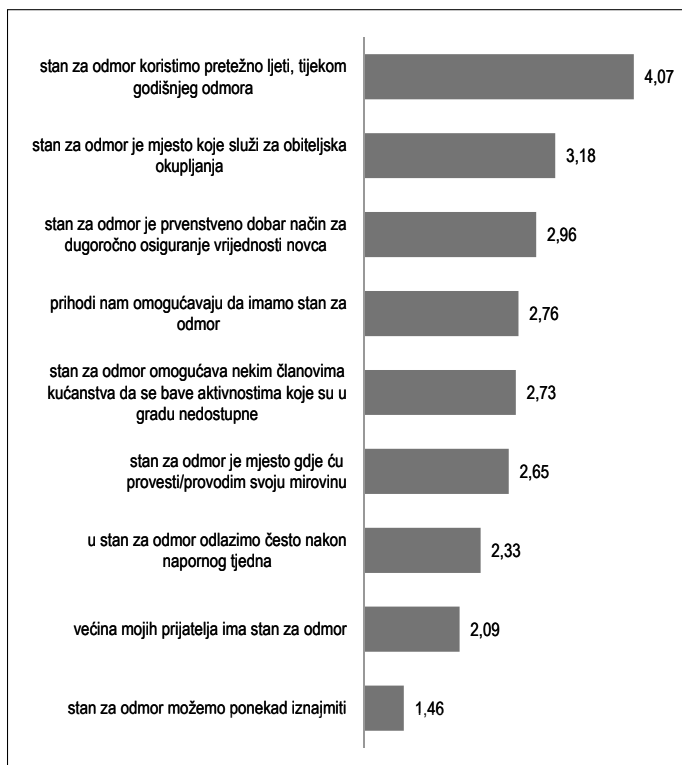
78% ispitanika izjavilo kako se ne slažu s time da bi mogućnost povremenog iznajmljivanja stana za odmor njima bio razlog za posjedovanje takvog stambenog objekta. Na tu, barem deklarativno, nisku povezanost odluke za stjecanje sekundarnog stana s mogućnošću njegova korištenja u komercijalne svrhe upućuje i distribucija na slici 50. Ako se zbroje oni koji rijetko, povremeno ili pak redovito iznajmljuju sekundarne stanove turistima, nije ih više od 12%.

No, vratimo se ostalim pojedinostima koje se nešto češće prepoznaju kao razlozi za posjedovanje sekundarnih stanova. Od češćih razloga, spominje se kako je stan za odmor mjesto koje služi za obiteljska okupljanja (to je kao popriličan ili izraziti razlog prepoznalo 46% ispitanika) te kako je stan za odmor prvenstveno dobar način da se dugoročno osigura vrijednost novca (to je kao popriličan ili izraziti razlog naznačilo oko 38% anketiranih sa sekundarnim stanom). S druge strane, tek je oko 14% ispitanika izjavilo da ih je na posjedovanje sekundarnog stana potaknula činjenica da većina njihovih prijatelja već ima takve objekte. U skupinu manje motivirajućih mogla bi se svrstati tvrdnja da se stan za odmor najčešće koristi kao

utočište kamo se dolazi vikendom nakon napornog radnog tjedna. Opisanu situaciju tek je oko 20% ispitanika prepoznalo kao znatan ili izrazit razlog zbog kojega njegovo kućanstvo posjeduje sekundarni stan.

Ovdje ćemo otići korak dalje i pogledati postoji li povezanost motiva s nekim relevantnim obilježjima sekundarnih stanova. Da bismo to objasnili, prvo treba identificirati povezanost među upotrijebljenim varijablama kako bismo onda u analizu povezanosti krenuli s manjim brojem entiteta. U tu svrhu poslužili smo se metodom faktorske analize koja omogućuje uvid u latentnu strukturu motiva. Faktorska analiza provedena je metodom glavnih komponenti uz varimax rotaciju te je utvrđeno postojanje četiri faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan. Ta četiri faktora zajedno objašnjavaju 63,1% varijance (vidi tablicu 35). U tablici 36 prikazani su rezultati faktorske analize s dominantnim projekcijama na svakom od četiri faktora. Za svaki od faktora prikazane su samo čestice s projekcijama većim od 0,4. Osim toga u tablici je prikazan i iznos Cronbachova alfa koji govori o statističkoj pouzdanosti svakog od faktora. Iako se dobiveni koeficijenti pouzdanosti (Cronbachov alfa) nalaze u zoni nižih vrijednosti, identificirane latentne strukture svojim sadržajem

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 49

Hijerarhija razloga za posjedovanje sekundarnih stanova (srednje ocjene)

ipak dopuštaju da donekle smisleno interpretiramo motivacijski sklop.

Faktorska analiza pokazala je kako je **faktor 1** okupio dvije varijable koje ukupno tumače 22,4% varijance. Riječ je o varijablama koje sekundarni stan opisuju kao mjesto koje omogućava članovima kućanstva da se bave aktivnošću koje su u gradu nedostupne te kao mjesto na koje se dolazi odmoriti nakon napornog radnog tjedna. Sadržaj navedenih varijabli pokazuje kako taj faktor okuplja razloge koji sekundarni stan izjednačuju s **mjestom oporavka** za ponovno stvaranje i rad.

Faktor 2 okuplja dvije varijable, objašnjavajući pritom 16,6% varijance. Njime su obuhvaćene tvrdnje o tome kako je posjedovanje sekundarnog stana rezultat želje da se ne odudara od osoba u vlastitom okruženju, ali i to da je sekundarni stan zapravo neizostavan proizvod s popisa osnovne opreme imućnijeg kućanstva. Taj faktor pokazuje da je posjedovanje sekundarnog stana s jedne strane povezano s određenim društvenim položajem i statusnim aspiracijama, a s druge strane da je stanovati na više adresa nekim kućanstvima normalno stanje. Dakle, u ovom slučaju možemo reći kako se sekundarni stan smatra **dijelom standardne opreme (imućnijeg) kućanstva**.

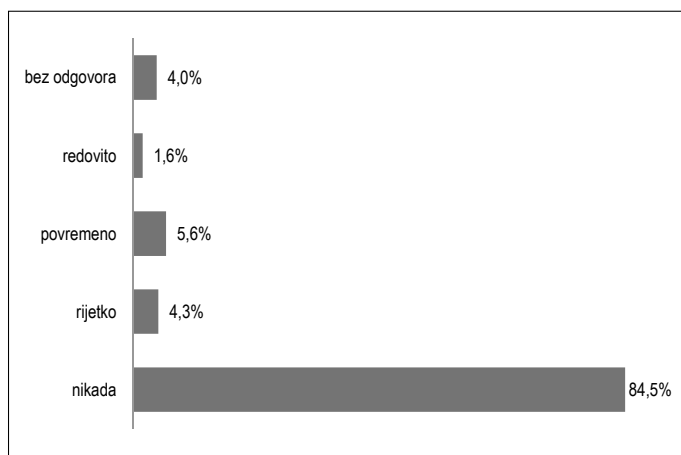
Tri čestice imaju dominantnu projekciju na **faktoru 3**, koji ukupno objašnjava 13% varijance. Te čestice govore o sekundarnom stanu kao o dobrom načinu za dugoročno osiguranje vrijednosti novca, zatim da se na njemu može zaraditi iznajmljivanjem te da je riječ o stanu u kojem se planira provoditi vrijeme nakon odlaska u mirovinu. Karakter navedenih čestica s dominantnim projekcijama na tom faktoru opisuje posjedovanje sekundarnog stana kao **pragmatičan izbor**, odnosno posjedovanje sekundarnog stana povezuje s opipljivom koristi na koju se računa od drugog stambenog objekta.

Faktor 4 okuplja dvije čestice i objašnjava 11,1% varijance. Te čestice pokazuju kako se sekundarni stan koristi pretežito ljeti u vrijeme godišnjih odmora te da je on mjesto koje služi za obiteljska okupljanja. Navedene varijable govore ponajprije o specifičnom obliku korištenja, pri čemu je sekundarni stan sveden na prostor namijenjen, uvjetno rečeno, **jednokratnom (ljetnom) obiteljskom odmoru**.

U sljedećem koraku zanimalo nas je jesu li opisani faktori povezani s pretpostavljenim relevantnim karakteristikama sekundarnih stanova te karakteristikama kućanstava koja raspolažu takvim objektima. Konkretno, zanimalo nas je u kojoj mjeri su identificirani faktori povezani s lociranjem sekundarnog stana u unutrašnjosti ili u priobalju, sa sklonošću da se taj stambeni objekt koristi

TABLICA 35 Razlozi posjedovanja sekundarnih stanova – faktorska analiza: karakteristični korijeni i protumačena varijanca

faktor	karakterističan korijen	% protumačene varijance
1	2,013	22,4
2	1,491	16,6
3	1,174	13,0
4	1,000	11,1
ukupan postotak protumačene varijance		63,1

Slika 50
Iznajmljuju li ispitanici sekundarne stanove turistima

u komercijalne svrhe³⁴, s učestalošću njegova korištenja, s njegovom veličinom te s ekonomskim statusom kućanstva koje ga posjeduje. U tu svrhu smo kod prve dvije varijable (lokacije te korištenje u komercijalne svrhe) značajnost razlika između prosječnih skalnih vrijednosti testirali analizom varijance, a za ostale tri varijable (učestalost korištenja, veličina sekundarnog stana te ekonomski status kućanstva) provjerili smo jesu li statistički značajno korelirane s prosječnim skalnim vrijednostima svakog od četiri faktora (vidi tablice od 3 do 5 u Prilogu).

Kod prvog „motivacijskog“ faktora (koji sekundarni stan opisuje kao mjesto oporavka) analiza varijance pokazala je statistički značajnu razliku na varijabli koja govori o lokaciji sekundarnog stana dok se korelacija pokazala statistički značajna na varijabli koja govori o učestalosti korištenja. Razdioba u prethodno naznačenim tablicama koje se nalaze u Prilogu (tablica 3, 4 i 5) govori kako je spomenuti faktor bio presudan za posjedovanje sekundar-

34 Kod ove varijable grupirali smo odgovore kako bismo dobili dihotomiju, dakle razlikujemo sekundarne stanove koji se koriste u komercijalne svrhe od onih koji se ne koriste.

TABLICA 36 Latentna struktura razloga posjedovanja sekundarnih stanova

faktori	varijable	projekcija	Cronbachov alfa
1	9. stan za odmor omogućava nekim članovima kućanstva da se bave aktivnostima koje su u gradu nedostupne	0,771	0,38
	3. u stan za odmor odlazimo često nakon napornog tjedna	0,690	
2	2. većina mojih prijatelja ima stan za odmor	0,836	0,56
	1. prihodi nam omogućavaju da imamo stan za odmor	0,755	
3	4. stan za odmor možemo ponekad iznajmiti	0,803	0,42
	7. stan za odmor je prvenstveno dobar način za dugoročno osiguranje vrijednosti novca	0,684	
	8. stan za odmor je mjesto gdje ću provesti/provodim svoju mirovinu	0,445	
4	6. stan za odmor koristimo pretežno ljeti, tijekom godišnjeg odmora	0,826	0,42
	5. stan za odmor je mjesto koje služi za obiteljska okupljanja	0,609	

nih stanova smještenih u unutrašnjosti ($p < 0,01$), a smjer korelacije kazuje kako je isticanje rekuperacijske uloge sekundarnog stana povezano s češćim boravljenjem u tim objektima ($p < 0,01$).

Kod drugog faktora (sekundarni stan kao dio opreme kućanstva) uočena je jedna statistički značajna razlika te dvije statistički značajne korelacije. Ti nalazi pokazuju kako je riječ o faktoru koji češće *usmjerava* sekundarne stanove na priobalje ($p < 0,01$), zatim da je on povezan s *proizvodnjom* većih sekundarnih stanova ($p < 0,01$) te da je taj motivacijski faktor prisutniji kod imućnijih kućanstava ($p < 0,01$).

Analiza varijance kod trećeg faktora (sekundarni stan kao pragmatičan izbor) pokazala je statistički značajnu razliku na dvije varijable. Riječ je također o motivacijskom faktoru koji češće *usmjerava* sekundarne stanove na priobalje ($p < 0,01$), a prisutniji je kod ispitanika čija kućanstva svoje sekundarne stanove koriste u komercijalne svrhe ($p < 0,01$). Statistički značajne korelacije pak govore da su takvom viđenju razloga za posjedovanje sekundarnog stana skloniji ispitanici čija kućanstva češće koriste sekundarne stanove ($p < 0,01$) te oni čija kućanstva posjeduju veće sekundarne stanove.

Kod četvrtog faktora (sekundarni stan kao mjesto za jednokratan obiteljski odmor) uočene su po jedna statistički značajna razlika i jedna statistički značajna korelacija. Statistički značajna razlika pokazuje kako je taj motivacijski faktor izraženiji u slučajevima kada je sekundarni stan smješten u priobalnom dijelu Hrvatske, a statistički značajna korelacija govori kako su takvom viđenju razloga za posjedovanje sekundarnog stana skloniji ispitanici čija kućanstva imaju veće sekundarne stanove.

Na ovome mjestu interesantno je osvrnuti se i na povezanost opisana četiri motivacijska faktora s latentnim dimenzijama identificiranim na instrumentu kojim se propitivalo zadovoljstvo pojedinim aspektima zagrebačke urbane svakodnevice. U tu svrhu izračunate su korelacije između prosječnih skalnih vrijednosti za svaki faktor na oba instrumenata (vidi tablicu 6 u Prilogu).

Iznosi korelacija između prosječnih skalnih vrijednosti govore o razmjerno niskoj, ali statistički značajnoj povezanosti posjedovanja sekundarnog stana kao rezultat pragmatičnog izbora s faktorom koji se odnosi na izgled grada ($p < 0,05$). Pritom su ispitanici koji su skloni više isticati pragmatične razloge za posjedovanje sekundarnog stana češće manje zadovoljni izgledom koji poprima Zagreb. Osim toga, analizom korelacija utvrđena je još jedna statistički značajna povezanost ($p < 0,01$), koja kaže da su ispitanici koji su skloniji sekundarni stan smatrati mjestom oporavka češće nezadovoljni prometnom situacijom u Zagrebu. Svakako treba kao zanimljiv izdvojiti nalaz da faktor 1 iz instrumenta kojim se zahvatilo u doživljaj zagrebačke svakodnevice (onaj koji se odnosio na ekološku situaciju u gradu) nije statistički značajno povezan ni s jednim od četiriju faktora koji opisuju motivaciju za sekundarno stanovanje. Taj nalaz interesantan je zato što se niži ekološki standard karakterističan za urbano okruženje često dovodi u vezu s velikim brojem sekundarnih stanova u ruralnom prostoru. No, naša analiza nije uspjela to *ekološko nezadovoljstvo* povezati ni s jednim specifičnim motivacijskim sklopom.

5.3.4. Pozadina lociranja sekundarnih stanova

Na početku analize podataka prikupljenih anketnim istraživanjem, kada smo govorili o tome gdje se nalaze sekundarni stanovi obuhvaćeni uzorkom, kao bitni faktori lociranja sekundarnog stana izdvojeni su blizina mjesta stalnog stanovanja te blizina mora. Treba također podsjetiti da je uvid u širenje sekundarnog stanovanja u ino-

zemstvu pokazao kako je problem lociranja sekundarnog stana znatno kompleksnije pitanje i da na takvu odluku utječe znatno više čimbenika od spomenuta dva. Kako se o čimbenicima koji utječu na odabir lokacije za sekundarni stan u Hrvatskoj ne zna mnogo, u upitniku je korišten instrument koji se usmjerio na taj problem – na razloge smještanja sekundarnog stana u konkretno okruženje, na konkretnu lokaciju. Pitanje je bilo namijenjeno samo za situacije u kojima je sekundarni stan bio rezultat kupnje ili gradnje u vlastitom aranžmanu. Dakle, kada se više-manje autonomno moglo utjecati na odabir mjesta sekundarnog stanovanja, što nije bilo moguće kada se sekundarni stan naslijedio.

Prilikom konstruiranja instrumenta pazili smo da se obuhvate osnovni elementi za koje se pretpostavlja da se o njima može voditi računa u odabiru sredine u kojoj će se provoditi određeno vrijeme. Od ljepote krajolika, prometne povezanosti, stupnja izgrađenosti, (rodbinskih) veza s lokalnim stanovništvom, ekonomskih čimbenika pa do onih imovinsko-pravne naravi. Instrument je ukupno obuhvaćao 23 čestice, a skala kojom se mjerio stupanj utjecaja svakog elementa imala je pet stupnjeva, pri čemu je 1 označavao *uopće ne*, 3 *donekle* te 5 *izrazito*. Razdioba odgovora prikazana je u tablici 37, a slika 51 pokazuje hijerarhiju utjecaja pojedinih čimbenika na odabir lokacije za sekundarni stan.

Razdioba prikazana u tablici 37 i na slici 51 otkriva kako je većina ispitanika odabir lokacije sekundarnog stana povezivala poprilično ili pak izrazito sa sljedećim čimbenicima: ljepota prirode (86% anketiranih je izjavilo kako je upravo ta okolnost prilično ili izrazito uvjetovala lokaciju); čist okoliš (82%); mnogo zelenila, šuma, livada (76,5%); izoliranost od prometne gužve (72,1%); sređeni imovinsko-pravni odnosi i sigurnost kupnje (66,3%); blizina mora, rijeke, jezera ili toplica (68,4%); skladna uklopljenost naselja izgledom u okoliš (58,9%); susretljivost domaćeg stanovništva (50,2%). S druge strane kao okolnosti koje nisu utjecale na odluku kamo smjestiti stan koji će se povremeno koristiti za odmor i rekreaciju najčešće se spominju: općinska politika poticanja građenja vikendica (78,5% ispitanika je izjavilo kako ta okolnost nije uvjetovala lokaciju); lokalno podrijetlo (61,4%); očekivani porast cijene nekretnine (61,1%); rodbinska povezanost s nekim mještanima (59,4%); te nagovor i preporuka prijatelja (51,8%). Dakle, **lijep i čist okoliš primarni su privlačan faktor, a najmanju ulogu u privlačenju sekundarnih stanova imaju želje lokalne zajednice ili zavičajna povezanost.**

TABLICA 37 Ocjena utjecaja pojedinih čimbenika na odabir lokacije za sekundarni stan

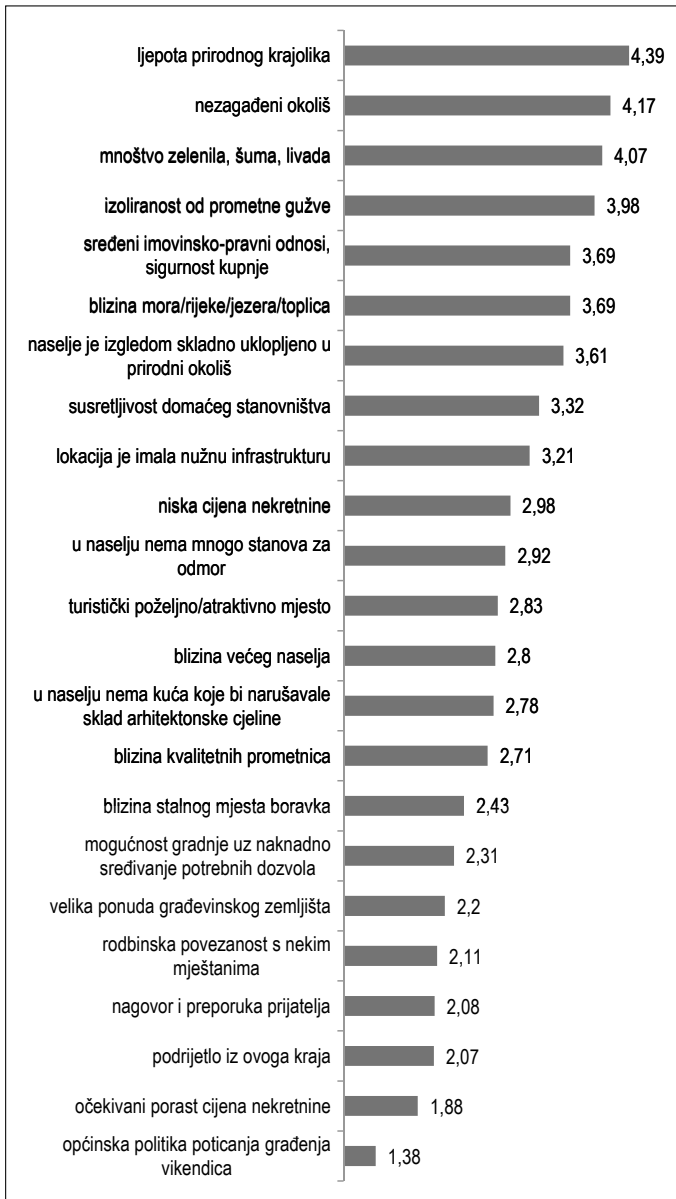
	uopće ne	malo	donekle	prilično	izrazito
1. rodbinska povezanost s nekim mještanima	59,4%	8,7%	6,1%	12,7%	13,1%
2. općinska politika poticanja građenja vikendica	78,5%	12,3%	3,9%	3,1%	2,2%
3. turistički poželjno/atraktivno mjesto	27,2%	16,7%	16,7%	25,0%	14,5%
4. nezagađeni okoliš	3,5%	3,5%	11,0%	36,4%	45,6%
5. mnoštvo zelenila, šuma, livada	7,1%	4,9%	11,5%	27,4%	49,1%
6. mogućnost gradnje uz naknadno sređivanje potrebnih dozvola	47,3%	15,0%	10,2%	14,6%	12,8%
7. blizina većeg naselja	27,6%	17,5%	17,1%	22,8%	14,9%
8. sređeni imovinsko-pravni odnosi i sigurnost kupnje	13,7%	6,2%	13,7%	30,5%	35,8%
9. velika ponuda građevinskog zemljišta	44,4%	16,4%	19,6%	14,2%	5,3%
10. blizina stalnog mjesta boravka	43,4%	8,8%	19,9%	17,3%	10,6%
11. niska cijena nekretnine	25,6%	7,5%	26,9%	23,3%	16,7%
12. u naselju nije bilo kuća koje bi narušavale sklad arhitektonske cjeline	29,3%	10,4%	24,3%	25,2%	10,8%
13. podrijetlo iz ovoga kraja	61,4%	5,7%	10,5%	8,8%	13,6%
14. nagovor i preporuka prijatelja	51,8%	14,9%	14,0%	11,8%	7,5%
15. očekivani porast cijena nekretnine	61,1%	10,2%	15,5%	6,6%	6,6%
16. blizina kvalitetnih prometnica	31,4%	14,2%	17,7%	25,7%	11,1%
17. blizina mora/trijeke/jezera/toplica	21,3%	4,9%	5,3%	20,4%	48%
18. ljepota prirodnog krajolika	2,6%	3,1%	8,3%	24,6%	61,4%
19. susretljivost domaćeg stanovništva	14,1%	13,2%	22,5%	26,9%	23,3%
20. izoliranost od prometne gužve	5,3%	3,5%	19,0%	32,3%	39,8%
21. u naselju nema mnogo stanova za odmor	24,1%	12,9%	26,3%	20,5%	16,1%
22. lokacija je imala nužnu infrastrukturu (vodu/struju)	23,6%	8,4%	16,4%	26,7%	24,9%
23. naselje svojim izgledom skladno uklopljeno u prirodni okoliš	11,2%	8,0%	21,9%	26,8%	32,1%

I kada je riječ o okolnostima koje su utjecale na odabir lokacije sekundarnog stana, zanimljivo je zaviriti u njihovu latentnu strukturu. Faktorskom analizom uz varimax rotaciju izdvojeno je sedam faktora čiji je karakterističan korijen iznosio više od 1. Identificiranih sedam faktora omogućava sedam neovisnih interpretacija okolnosti o kojima se vodilo računa pri odabiru lokacije sekundarnog stana. Tablica 38 pokazuje da tih sedam faktora zajedno tumače 63% varijance. Na prvi pogled može se činiti kako je riječ o velikom broju latentnih dimenzija, no imamo li na umu količinu upotrijebljenih čestica (njih 23) te složenost procesa smještanja doma (time što se radi o drugoj adresi situacija nije znatno lakša), broj od sedam faktora još uvijek u mnogome pojednostavljuje razumijevanje problema koji je pred nama. Treba dodati da podaci u tablici 39 pokazuju kako jedan od identificiranih sedam faktora, onaj pod rednim brojem sedam, usprkos visokim projekcijama na njemu, svojom internom statističkom pouzdanošću znatno odudara od pouzdanosti ostalih faktora, a također obuhvaća varijable koje je teško smisleno dovesti u vezu. Stoga će taj faktor biti zanemaren u interpretaciji latentnih dimenzija. Dodajmo da su u tablici 39 prikazane vrijednosti projekcija varijabli samo kada je projekcija prelazila 0,4.

Tablica 39 otkriva da su čestice koje imaju najveću projekciju na **faktoru 1** sadržajno ponajviše povezane s **kvalitetom prizora i ugođajem koji lokacija nudi**. Riječ je o ukupno šest čestica: ljepota prirode; čist okoliš; bogatstvo zelenilom, šumama, livadama; izoliranost od prometne gužve; skladna uklopljenost izgleda naselja u okoliš; susretljivost domaćeg stanovništva. Uglavnom su to varijable koje govore kako je u procesu smještanja sekundarnog stana težište na ambijentalnoj kvaliteti lokacije. U toj težnji za idiličnim prizorima treba ponajprije prepoznati želju da se boravak u sekundarnom stanu učini ugodnijim. Dodajmo da faktor 1 objašnjava 23% varijance.

Na **faktoru 2** pet je varijabli imalo projekciju veću od 0,4, a faktor je ukupno objašnjavao 9,3% varijance. Radi se o sljedećim varijablama: turistička atraktivnost mjesta; opremljenost lokacije nužnom infrastrukturom (voda i struja); očekivan porast cijena nekretnina na toj lokaciji; blizina mora, rijeke, jezera ili toplica; sređeni imovinsko-pravni odnosi i sigurnost kupnje. Prema takvom opisu faktora 2, možemo zaključiti kako se pri odabiru adrese sekundarnog stana pazilo da **lokacija bude atraktivna**, kako bi ona sekundarnom stanu na određen način stvarala dodanu vrijednost na tržištu.

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

Slika 51
 Hijerarhija utjecaja pojedinih čimbenika na odabir lokacije za sekundarni stan (srednje vrijednosti)

Dominantnu projekciju na **faktoru 3** imaju četiri varijable: mogućnost gradnje uz naknadno sređivanje potrebnih dozvola, velika ponuda građevinskog zemljišta, blizina većeg naselja, niska cijena nekretnine. Karakter nabrajanih varijabli pokazuje da faktor 3 možemo povezati s uvjetima gradnje, odnosno da je odabir mjesta u kojem se nalazi sekundarni stan povezan s **jednostavnošću gradnje na konkretnoj lokaciji**. Faktor 3 objašnjava ukupno 8,5% varijance.

Dvije čestice koje imaju dominantnu projekciju na **faktoru 4** objašnjavaju 6,6% varijance. Riječ je o varijablama: blizina stalnog mjesta boravka te blizina kvalitetnih prometnica. Njihov sadržaj upućuje na mogućnost **brzog dohvata sekundarnog stana** kao bitne okolnosti pri odabiru druge adrese, dakle težište se stavilo na prometnu dostupnost lokacije.

Čestice koje imaju najveću projekciju na **faktoru 5** pokazuju da se pri odabiru lokacije sekundarnog stana krenulo **rodbinskim tragom**. O tome govore dvije varijable – jedna spominje lokalno podrijetlo, a druga rodbinsku povezanost s nekim mještanima – koje zajedno objašnjavaju 5,8% varijance. Te varijable pokazuju kako se kroz faktor 5 odabir druge adrese dovodi u vezu sa zavičajnom ukorijenjenošću na toj lokaciji.

I na **faktoru 6** samo su dvije varijable imale dominantnu projekciju: u naselju nije bilo kuća koje bi narušavale sklad arhitektonske cjeline te u naselju nema mnogo stanova za odmor. Faktor 6 s te dvije varijable objašnjava 5,3% varijance. Imajući na umu njihov sadržaj, možemo reći da faktor 6 povezuje lociranje sekundarnog stana s **odsutnošću sličnih stambenih objekata**, drugim riječima govori, da je pri odabiru druge adrese namjera bila izbjegavati mjesta koja su u znatnijoj mjeri već kontaminirana sekundarnim stanovanjem.

Kada je riječ o povezanosti naznačenih latentnih dimenzija s pojedinim obilježjima sekundarnog stanovanja, ali i s faktorima dobivenima na instrumentu kojim se pro-

TABLICA 38 Čimbenici koji utječu na odabir lokacije sekundarnog stana – faktorska analiza: karakteristični korijeni i protumačena varijanica

faktor	karakterističan korijen	% protumačene varijance
1	5,286	23,0
2	2,149	9,3
3	1,951	8,5
4	1,527	6,6
5	1,334	5,8
6	1,222	5,3
7	1,022	4,4
ukupan postotak protumačene varijance		63,0

pitivalo razloge posjedovanja sekundarnog stana, opet se posegnulo za prosječnim skalnim vrijednostima i analizom varijance te izračunavanjem korelacije, ovisno o tipu varijable (vidi tablice od 7 do 10 u Prilogu). Provedena analiza pokazala je statistički značajne razlike te korelacije

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
 Anketno istraživanje –
 – Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“

TABLICA 39 Latentna struktura stavova o utjecaju pojedinih čimbenika na odabir lokacije za sekundarni stan

faktori	varijable	projekcija	Cronbachov alfa
1	18. ljepota prirodnog krajolika	0,846	0,84
	4. nezagađeni okoliš	0,801	
	5. mnoštvo zelenila, šuma, livada	0,728	
	20. izoliranost od prometne gužve	0,724	
	23. naselje svojim izgledom skladno uklopljeno u prirodni okoliš	0,593	
	19. susretljivost domaćeg stanovništva	0,574	
2	3. turistički poželjno/atraktivno mjesto	0,682	0,67
	22. lokacija je imala nužnu infrastrukturu (vodu/struju)	0,611	
	15. očekivani porast cijena nekretnine	0,605	
	17. blizina mora/rijeka/jezera/toplica	0,566	
	8. sređeni imovinsko-pravni odnosi i sigurnost kupnje	0,513	
3	6. mogućnost gradnje uz naknadno sređivanje potrebnih dozvola	0,753	0,62
	9. velika ponuda građevinskog zemljišta	0,669	
	7. blizina većeg naselja	0,592	
	11. niska cijena nekretnine	0,423	
4	10. blizina stalnog mjesta boravka	0,862	0,62
	16. blizina kvalitetnih prometnica	0,647	
5	13. podrijetlo iz ovoga kraja	0,869	0,77
	1. rodbinska povezanost s nekim mještanima	0,867	
6	12. u naselju nije bilo kuća koje bi narušavale sklad arhitektonske cjeline	0,697	0,59
	21. u naselju nema mnogo stanova za odmor	0,692	
7	14. nagovor i preporuka prijatelja	0,735	0,31
	2. općinska politika poticanja građenja vikendica	0,651	

u četiri, od nama zanimljivih šest faktora koji opisuju utjecaje pojedinih čimbenika na odabir lokacije za sekundarni stan.

Statistički značajna razlika pokazuje kako je **faktor 2** (atraktivnost lokacije) bio češće prepoznat kao bitan čimbenik u odabiru lokacije za sekundarne stanove koji su smješteni u priobalju ($p < 0,01$). A smjer statistički značajnih korelacija pokazuje da su traženju atraktivne lokacije za sekundarni stan bila sklonija kućanstva koja su za njih bila motivirana i vrstom koristi ($p < 0,01$), te kućanstva koja razloge za posjedovanje sekundarnog stana vide u potrebi za mjestom jednokratnog (ljetnog) obiteljskog odmora ($p < 0,01$). Kod **faktora 3** (jednostavnost gradnje) uočena je samo jedna statistički značajna razlika i ona pokazuje kako je želja za jednostavnošću gradnje sekundarne stanove znatno češće *usmjeravala* u unutrašnjost Hrvatske ($p < 0,05$). Za **faktor 4** (brzi dohvat) statistički značajne razlike govore da je bio izraženiji razlog za odabir lokacije onih sekundarnih stanova smještenih u unutrašnjosti ($p < 0,01$) te objekata koji se ne koriste u komercijalne svrhe ($p < 0,05$). Statistički značajna povezanost pokazuje kako su skloniji smještanju sekundarnog stana na lakše dostupnoj lokaciji bila kućanstva koja su za njih bila više motivirana traženjem mjesta za *oporavak* ($p < 0,05$). Posljednji **faktor** na kojem se pojavila statistički značajna razlika (i to samo jedna) jest onaj pod rednim brojem **5**. Ta razlika govori kako je zavičajnost češće bila razlog smještanja sekundarnih stanova u unutrašnjost Hrvatske ($p < 0,05$).

Vidjeli smo da je karakter našeg interesa za fenomen sekundarnog stanovanja usmjerio empirijsko istraživanje na kombiniranje analize popisnih pokazatelja s metodom ankete. Isto tako uvodno naznačujući strukturu rada, najavili smo kako ćemo u zaključnom osvrtu dati sažet pregled svega do čega nas je empirijski uvid doveo. Dakle, da ćemo ponuditi zaključke u integralnoj, objedinjenoj verziji. Prije nego što se upustimo u takvo *podvlačenje crte*, treba izdvojiti dva rezultata dobivena anketnim upitnikom koja zbog svoje važnosti možda i nisu relevantna za ocjenu o sekundarnom stanovanju u Hrvatskoj. No, vrlo su korisna za dobivanje slike o karakteru potrage Zagrepčana za „drugim prostorima“.

Naime, anketno istraživanje pokazalo je kako znatan udio uzorkom obuhvaćenih kućanstava ima alternativnu adresu, odnosno drugi dom koji povremeno koristi isključivo kao mjesto za rekreaciju i odmor. To ne treba do-

slovno shvatiti, jer smo vidjeli kako manjina ispitanika te objekte koristi i u komercijalne svrhe. No, ostavljajući po strani pitanje o tome koliko njih daje u najam te objekte, promotriili smo projekciju temeljenu na podacima dobivenima anketom, a ona kaže kako svako četvrto kućanstvo u Zagrebu ima sekundarni stan. Dakle, možemo zaključiti da su **Zagrepcani poprilično zainteresirani za „druge prostore“**, no isto tako treba reći kako nalazi pokazuju da je **tek manji dio te potrage za alternativnom adresom povezan s ambicijom da se povremeni odlazak na rezervni položaj pretvori u trajno preseljenje.**

Geran-Marko MILETIĆ
U potrazi za drugim prostorom: sociologijski aspekti sekundarnog stanovanja u Hrvatskoj
Anketno istraživanje –
– Zagrepčani u potrazi za „drugim prostorima“